

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

НА ТЕМУ: «УПРАВЛІННЯ ДОХОДНОЮ ЧАСТИНОЮ БЮДЖЕТА В
УМОВАХ ПОСТВОЄННОГО ПЕРІОДУ»

другий (магістерський)
(рівень вищої освіти)

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0722-удмф
072 Фінанси, банківська справа та
спеціальності страхування
(шифр і назва спеціальності)

освітньої програми Управління державними та
місцевими фінансами
(назва освітньої програми)

А.О. Гайдаш
(ініціали та прізвище)

Керівник професор кафедри інформаційної
економіки, підприємництва та фінансів,
професор, д-р екон. наук Шапуров О.О.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент професор кафедри інформаційної
економіки, підприємництва та фінансів,
професор, д-р екон. наук Клопов І.О.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 09.10.2023**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Розробка плану роботи.	09.10.23	
2.	Збір вихідних даних.	17.10.23	
3.	Обробка теоретичних джерел.	31.10.23	
4.	Розробка першого і другого розділу.	8.11.23	
5.	Розробка третього розділу.	22.11.23	
6.	Оформлення і нормоконтроль кваліфікаційної роботи.	30.11.23	
7.	Захист кваліфікаційної роботи.	13.12.23	

Студент _____
(підпис)А.О. Гайдаш
(ініціали та прізвище)Керівник роботи _____
(підпис)О.О. Шапуров
(ініціали та прізвище)**Нормоконтроль пройдено**Нормоконтролер _____
(підпис)_____
(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Гайдаш А.О. Кваліфікаційна робота магістра «Управління доходною частиною бюджету в умовах»: 64 с., 13 рис., 8 табл., 42 джерел, — додатки.

Ключові слова: доходність, витрати, оптимізація, диверсифікації, програмне фінансування

Розглянуто потенційні джерела доходів регіонального бюджету. Визначено основні аспекти управління доходами регіонального бюджету як складним процесом. Проаналізовано надходження, видатки та бюджетні трансферти регіону. Проведено моделювання доходів регіонального бюджету

ABSTRACT

Gaidash A.O. Master's qualifying paper « Management of the revenue part of the budget in the post-war period »: 64 pages, 13 figures, 8 tables 42 references, — supplements.

Keywords: profitability, costs, optimization, diversification, program financing.

The potential sources of regional budget revenues are considered. The main aspects of regional budget revenues management as a complex process are identified. The revenues, expenditures and budget transfers of the region are analyzed. Modeling of regional budget revenues is carried out.

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ	2
РЕФЕРАТ	4
ABSTRACT.....	4
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. УПРАВЛІННЯ ДОХОДНОЮ ЧАСТИНОЮ БЮДЖЕТА В УМОВАХ ПОСТВОЄННОГО ПЕРІОДУ	8
1.1 Теоретичні аспекти формування доходів регіонального бюджету.....	8
1.2 Управління доходами регіонального бюджету.....	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ РЕГІОНАЛЬНОГО БЮДЖЕТУ.....	21
2.1 Аналіз надходжень бюджету Запорізького регіону.....	21
2.2 Аналіз бюджетних трансфертів Запорізького регіону.....	28
2.3. Аналіз видатків Запорізького регіонального бюджету.....	
РОЗДІЛ 3. ПІДВИЩЕННЯ ДОХОДІВ РЕГІОНАЛЬНОГО БЮДЖЕТУ.....	40
3.1 Формування стратегічних напрямів розвитку Запорізького регіону на довгостроковий період.....	40
3.2 Моделювання доходів регіонального бюджету	47
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	62

ВСТУП

Актуальність дослідження. Управління доходною частиною бюджету в умовах поствоєнного періоду є актуальною та надзвичайно важливою темою, оскільки відображає фундаментальні аспекти ефективного фінансового управління в контексті післявоєнного відновлення та розвитку. Низка факторів підкреслює актуальність цієї теми у сучасному світі. По-перше, післявоєнний період часто характеризується складною економічною та соціальною ситуацією в країні. Однією з ключових важливостей управління доходною частиною бюджету є максимізація доходів та оптимізація їх використання для відновлення економіки, реабілітації соціально вразливих верств населення та підтримки розвитку інфраструктури. По-друге, умови післявоєнного відновлення часто характеризуються фінансовою нестабільністю та великими витратами на військові дії. Оптимальне управління доходною частиною бюджету у цих умовах стає ключовим для забезпечення фінансової стійкості та відновлення фінансової бази країни. Третім фактором, який підкреслює актуальність даної теми, є необхідність забезпечення прозорості, ефективності та ефективного використання коштів з бюджету в післявоєнний період. Оптимізація доходів та їх спрямування на пріоритетні напрямки розвитку стає вагомим фактором у відновленні економіки та соціальному розвитку. Ще однією важливою причиною актуальності даної теми є потреба у розвиненій системі контролю за витратами та доходами, а також управлінням ризиками, що пов'язані з нестабільністю у післявоєнному періоді.

Об'єктом дослідження є доходи регіонального бюджету.

Предметом дослідження є управління доходною частиною бюджету в умовах поствоєнного періоду.

Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне узагальнення та розробка рекомендацій щодо управління доходною частиною бюджету в умовах поствоєнного періоду

Для досягнення мети поставлені наступні завдання:

- розглянути потенційні джерела доходів регіонального бюджету;
- визначити основні аспекти управління доходами регіонального бюджету як складним процесом;
- проаналізувати надходження, видатки та бюджетні трансферти регіону;
- провести моделювання доходів регіонального бюджету.

Методи дослідження. Загальнонаукові методи: індукція, дедукція, аналіз, синтез, теоретичне моделювання, абстрагування; спеціальні методи: горизонтальний та вертикальний аналіз, коефіцієнтний аналіз.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативні документи, навчально – методична література, наукові публікації в періодичних виданнях з питань управління фінансовими результатами комерційного банку

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

удосконалено:

- науково – практичний підхід до управління доходами регіонального бюджету, який на відміну від існуючих включає векторні напрямки та можливе зростання ґрунтуючись на методі експоненціального згладжування.

Практичне значення отриманих результатів. Розроблені в ході дослідження науково – практичні рекомендації можуть бути використані в діяльності ЗОДА та в інших комерційних банках, що дозволить моделювати можливі збільшення доходів бюджету, формуючи відповідні векторні програмні напрямки розвитку.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження були представлені в доповіді на Міжнародній науково – практичній конференції «Геостратегічні трансформації та траєкторія національної безпеки в контексті відбудови і сталого розвитку України».

Публікації. Основні положення роботи опубліковано в матеріалах міжнародної науково-практичної конференції.

РОЗДІЛ 1

УПРАВЛІННЯ ДОХОДНОЮ ЧАСТИНОЮ БЮДЖЕТА В УМОВАХ ПОСТВОЄННОГО ПЕРІОДУ

1.1 Теоретичні аспекти формування доходів регіонального бюджету

Доходи регіональних бюджетів є основою місцевого самоврядування, фінансовою базою для надання основних державних послуг, розвитку інфраструктури та соціально-економічного прогресу в межах певної географічної території. Доходи відіграють ключову роль у формуванні економічної стабільності та добробуту регіону, безпосередньо впливаючи на якість життя його мешканців. Нижче наведено огляд важливості доходів регіональних бюджетів [1].

Доходи регіональних бюджетів є основним джерелом фінансування життєво важливих суспільних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта, громадська безпека, транспорт, утилізація відходів та програми соціального захисту. Ці послуги є основою функціонування суспільства і мають вирішальне значення для виховання здорового, освіченого та захищеного населення.

Доходи, зібрані на регіональному рівні, часто роблять значний внесок в інфраструктурні проекти. Інвестиції в дороги, мости, комунальні послуги, громадські будівлі та інші важливі елементи інфраструктури є життєво важливими для економічного зростання, залучення бізнесу та підвищення загального рівня життя мешканців [27].

Ефективне управління регіональним бюджетом може слугувати каталізатором економічного зростання. Виділяючи ресурси на підтримку місцевого бізнесу, пропонуючи стимули для інвестицій та створюючи можливості для працевлаштування, регіональні доходи можуть сприяти створенню сприятливого середовища для економічного розвитку [2].

Доходи мають важливе значення для вирішення соціальних проблем та подолання нерівності в регіоні. Вони можуть бути спрямовані на програми підтримки вразливих верств населення, сприяння соціальній інтеграції, забезпечення доступного житла та зниження рівня бідності, що сприятиме створенню більш справедливого суспільства.

Збалансований бюджет і здоровий потік доходів мають вирішальне значення для підтримки фінансової стабільності регіону. Належне генерування доходів дозволяє виконувати фінансові зобов'язання, погашати борги та забезпечувати фіскальну «подушку безпеки» на випадок економічних спадів або непередбачуваних надзвичайних ситуацій [3].

Доходи, отримані на регіональному рівні, дають місцевим органам влади можливість приймати рішення, що відповідають унікальним потребам їхніх громад. Це забезпечує автономію та гнучкість у визначенні пріоритетності ініціатив, які відповідають цілям і прагненням регіону.

Стабільні та добре керовані регіональні фінанси приваблюють інвесторів та підприємства, які шукають стабільне середовище для зростання. Вищі доходи можуть свідчити про ефективне управління та фіскальну відповідальність, заохочуючи зовнішні інвестиції та сприяючи економічному зростанню регіону.

Таким чином, доходи регіональних бюджетів слугують фінансовою основою регіону, дозволяючи надавати основні послуги, сприяти економічному зростанню, задовольняти суспільні потреби та забезпечувати загальну стабільність і розвиток території. Ефективне управління та стратегічний розподіл цих доходів є життєво важливими для сталого прогресу і процвітання регіону та його мешканців [4].

Надійний план доходів бюджету відіграє ключову роль у забезпеченні сталого економічного та соціального розвитку регіону. Його значення полягає у забезпеченні структурованої основи для фінансової стабільності, розподілу ресурсів та стратегічних інвестицій.

Надійний план доходів бюджету забезпечує стабільне фінансування критично важливих інфраструктурних проєктів, таких як дороги, комунальні послуги та транспорт. Інвестиції в перелічені проєкти мають фундаментальне значення для створення робочих місць та сприяння економічному зростанню [28].

Прогнозні потоки доходів вселяють впевненість у бізнес та інвесторів. Стабільне фінансове середовище заохочує довгострокові інвестиції, стимулює підприємництво та сприяє загальному економічному зростанню. Достатні доходи дають поштовх інвестицій в дослідження, інновації та технологічний прогрес. Це сприяє підвищенню конкурентоспроможності, продуктивності та диверсифікації галузей, роблячи значний внесок в економічне зростання. Сталі плани доходів полегшують розподіл ресурсів на програми, які створюють можливості для працевлаштування, знижують рівень безробіття та підтримують розвиток навичок, збільшуючи участь робочої сили та розширюючи економічні можливості. Надійні доходи забезпечують стабільне фінансування освіти та охорони здоров'я. Інвестиції в ці сектори сприяють зростанню здорового, освіченого населення, що має важливе значення для розвитку людського капіталу та суспільного прогресу [5].

Належні бюджети доходів підтримують програми соціального забезпечення, які допомагають вразливим верствам населення, зменшуючи рівень бідності, бездомності та нерівності, тим самим сприяючи створенню більш згуртованого суспільства. Кошти, виділені на екологічні ініціативи, сприяють сталому розвитку та збереженню довкілля, забезпечуючи здорове довкілля для нинішнього та майбутніх поколінь.

Надійний план доходів бюджету забезпечує стабільність, зменшуючи невизначеність у фінансуванні основних послуг. Така стійкість дозволяє регіонам краще протистояти економічним спадам або кризам, сприяє довгостроковому плануванню, дозволяючи регіонам встановлювати чіткі цілі та стратегії розвитку, що відповідають потребам і прагненням їхніх громад [29].

Прозоре бюджетування доходів посилює підзвітність в управлінні. Воно гарантує, що державні кошти використовуються ефективно, етично та відповідно до встановлених пріоритетів [6].

Отже, надійний бюджетний план доходів є невід'ємною складовою для сприяння сталому економічному зростанню, забезпечення соціального розвитку та підвищення загального добробуту громад. Розумне управління доходами та їх стратегічний розподіл мають вирішальне значення для створення середовища, сприятливого для довгострокового процвітання та стійкості регіону [30].

Комплексна оцінка наявних джерел доходів передбачає аналіз різних потоків надходжень, які сприяють фінансовому притоку в регіон. Нижче наведено огляд того, як можна залучити надходження

1. Податкові надходження:

Податки на прибуток. Оцінка надходжень від індивідуального та корпоративного прибуткового податку, включаючи аналіз податкових ставок, ставок та рівня дотримання податкового законодавства.

Податки на нерухомість. Оцінка доходів, отриманих від оцінки майна та зборів, з урахуванням змін у вартості майна та податкових ставках.

Податки з продажу. Аналіз доходів, отриманих від податків з продажу товарів і послуг, вивчення тенденцій споживчих витрат і податкових ставок.

Інші податки. Аналіз надходжень від акцизів, тарифів, податків на нерухомість та інших податків [7].

2. Урядові надходження.

Трансферти. Аналіз коштів, отриманих від центрального уряду, включаючи гранти, субсидії та іншу фінансову допомогу.

Міжурядові надходження. Оцінка доходів, якими обмінюються різні рівні влади через гранти, спільні доходи або асигнування.

3. Неподаткові надходження:

Збори та платежі. Аналіз доходів, отриманих від ліцензійних зборів, дозволів, штрафів, плати за проїзд та плати за користування державними послугами.

Доходи від інвестицій. Оцінка доходів, отриманих від інвестицій у фінансові активи, таких як процентний дохід, дивіденди або приріст капіталу [31].

Дохід від активів. Оцінка доходів, отриманих від державних підприємств, оренди землі або роялті від природних ресурсів [8].

4. Економічні показники.

Економічна активність. Аналіз економічних тенденцій, темпів зростання ВВП, інфляції, рівня зайнятості та їх прямого впливу на такі джерела доходів, як податок з продажу та податок на прибуток.

Демографічні фактори. Вивчення змін у чисельності населення, міграційних тенденцій та демографічних зрушень, що впливають на поведінку споживачів та податкову базу.

5. Порівняльний аналіз.

Історичні дані. Огляд тенденцій надходжень за кілька років для виявлення закономірностей, темпів зростання та коливань у різних потоках надходжень.

Порівняльний аналіз з іншими регіонами або подібними муніципалітетами для оцінки структури доходів та визначення потенційних сфер для покращення або диверсифікації [9].

6. Вплив фіскальної політики:

Урядова політика. Оцінка того, як фіскальна політика, податкові реформи або зміни в нормативно-правових актах впливають на збір та розподіл доходів.

Економічна стійкість. Оцінка джерел доходів з точки зору їх стійкості до економічних коливань або зовнішніх шоків.

Комплексна оцінка існуючих джерел надходжень надає цінну інформацію для політиків для прийняття обґрунтованих рішень щодо бюджетного планування, розподілу ресурсів та стратегій диверсифікації доходів,

спрямованих на посилення фінансової стійкості та підтримку економічного і соціального розвитку в регіоні [32].

Оцінка потенційних нових джерел доходів та інноваційних фіскальних стратегій є критично важливим аспектом фіскальної політики, необхідним для зміцнення фінансової стабільності регіону та сприяння довгостроковому економічному і соціальному прогресу [10].

Механізми формування нових надходжень регіональних бюджетів наведено нижче.

Вивчення нових галузей або секторів, таких як відновлювана енергетика, технології або екологічні підприємства, які відкривають перспективи для отримання нових доходів. Оцінка державних активів або ресурсів, які наразі не використовуються повною мірою, таких як невикористані землі або державні підприємства, на предмет потенційних можливостей монетизації. Вивчення моделей співпраці, таких як державно-приватне партнерство (ДПП), для розробки проектів, що приносять дохід, особливо у сфері розвитку інфраструктури.

Впровадження механізмів оподаткування вартості землі або фінансування збільшення податків, пов'язане з інвестиціями в державну інфраструктуру, метою є зафіксувати збільшення вартості землі. Запровадження екологічних зборів або податків, таких як податки на викиди вуглецю, для заохочення сталих практик та отримання доходів. Використання державних інформаційних ресурсів через ліцензування даних або державно-приватне партнерство в аналітиці даних для отримання доходів [9].

Проведення ретельного аналізу витрат і вигід для оцінки фінансових ризиків, прибутковості та життєздатності запропонованих потоків доходів або фіскальних стратегій. Аналіз ринкових потреб, поведінки споживачів та галузевих тенденцій для оцінки потенційного успіху та сталості нових джерел надходжень.

Оцінка існуючої правової та регуляторної бази для забезпечення практичності та відповідності новим заходам з отримання доходів. Врахування

суспільного визнання, залучення зацікавлених сторін та сприйняття суспільством нових фіскальних стратегій для розуміння їхньої життєздатності та прийняття громадою.

Розробка стратегій поетапного впровадження для подолання невизначеності, пов'язаної із запровадженням нових джерел надходжень. Розробка планів зменшення ризиків для протидії потенційним викликам або непередбачуваним наслідкам, пов'язаним із впровадженням інноваційних фіскальних стратегій [10].

Ретельне вивчення нових джерел доходів та інноваційних фіскальних стратегій має фундаментальне значення для прийняття обґрунтованих фіскальних рішень. Ретельно оцінюючи та впроваджуючи ці стратегії, регіони можуть диверсифікувати канали надходжень, зміцнити фінансову стійкість і сприяти економічному зростанню, одночасно узгоджуючи їх із суспільними та екологічними потребами, що змінюються [33].

1.2 Управління доходами регіонального бюджету

Управління доходами регіонального бюджету є складним процесом, що поєднує множинність інструментів та методів оптимізації, до яких входять: диверсифікація джерел доходів, оптимізація податкових надходжень, управління борговими зобов'язаннями.

Диверсифікація джерел доходів включає: впровадження нових механізмів для розширення доходної бази, залучення інвестицій та фінансування для збільшення доходів, розгляд можливостей для розвитку нових доходних напрямків.

Впровадження інноваційних механізмів розширення доходної бази відображає сутність стратегічного підходу до управління фінансами та бюджетом регіону. Ця діяльність передбачає впровадження новаторських методів та процесів з метою розширення джерел та збільшення обсягів доходів,

що надходять у регіональний бюджет. Даний інструмент управління доходами бюджету включає:

- визначення ефективності поточних механізмів доходної бази, ідентифікація сильних і слабких сторін, оцінка їх впливу на загальний обсяг доходів регіону;
- створення плану дій для впровадження нових інструментів та механізмів, спрямованих на збільшення доходів, урахування ризиків та перспективності кожного нового напрямку;
- розроблення та впровадження нових програм, які сприятимуть залученню додаткових доходів у бюджет регіону, таких як програми розвитку туризму, інвестиційні проєкти, стимулювання місцевих підприємств;
- встановлення партнерських зав'язків з приватним сектором, міжнародними організаціями, громадськими установами для спільного створення нових джерел доходів, сприяння розвитку інфраструктури та економічному зростанню регіону
- проведення періодичних оцінок результатів впровадження нових механізмів для визначення їхньої ефективності та необхідності коригування стратегії [11].

Залучення інвестицій та фінансування для збільшення доходів регіонального бюджету є важливим завданням для економічного розвитку та підвищення фінансової стабільності регіону. Для цього необхідно розробити комплексну стратегію, яка включатиме наступні етапи: оцінка поточного стану фінансів регіону, виявлення пріоритетних напрямків розвитку, ідентифікація ключових проєктів та ініціатив, які потребують інвестицій; розроблення чіткого плану залучення інвестицій, визначення джерел фінансування, включаючи державні та приватні інвестиції, міжнародну фінансову допомогу, кредитування, та інші можливості; забезпечення прозорості, стабільності та привабливості для інвесторів шляхом удосконалення законодавства, створення сприятливих умов для бізнесу, зменшення адміністративних перешкод; продаж потенційних проєктів та можливостей інвесторам, просування привабливих

умов для участі у регіональному розвитку; ефективне управління коштами, які надходять від інвесторів, та їх розподіл на реалізацію конкретних проєктів, спрямованих на зростання доходів регіону; проведення постійного моніторингу результатів реалізованих проєктів, оцінка їх впливу на збільшення доходів регіону, та корекція стратегії відповідно до потреб. Формування ефективної інвестиційної стратегії та залучення фінансування для регіонального розвитку сприятиме створенню стійкого та зростаючого доходу в бюджеті регіону, сприяючи його економічному піднесенню та сталому розвитку [12].

Для розгляду можливостей розвитку нових доходних напрямків у регіональному контексті можна провести наступні кроки: провести огляд економічної та фінансової ситуації регіону, включаючи сильні та слабкі сторони, ринкові можливості та загрози; оцінити перспективні галузі, які можуть стати новими джерелами доходу для регіону, включаючи розвиток інноваційних технологій, туризм, аграрний сектор, екологічно чисті технології тощо, оцінити конкурентні переваги та можливі загрози розвитку обраних галузей, а також визначити переваги регіону порівняно з іншими місцевостями, розробити стратегію, яка визначатиме шляхи розвитку обраних секторів, включаючи власні ініціативи, інвестиції, розвиток інфраструктури та підтримку підприємництва, здійснити пошук та просування можливостей для залучення інвестицій у вибрані галузі, сприяючи розвитку нових бізнесів та проєктів, впровадження стимулів для розвитку нових галузей, включаючи податкові пільги, спеціальні фінансові умови, підтримку наукових досліджень та розвитку технологій, постійне відстеження розвитку нових напрямків та коригування стратегій в залежності від ринкових умов та результатів [34]. Розгляд можливостей для розвитку нових доходних напрямків має на меті створення стратегії, спрямованої на диверсифікацію та підвищення доходності регіонального бюджету через нові галузі та напрямки економічного розвитку[13].

Оптимізація податкових надходжень включає: підвищення ефективності системи стягнення податків та інших обов'язкових платежів; модернізація

системи оподаткування для збільшення доходів, удосконалення механізмів контролю за податковими зобов'язаннями.

Підвищення ефективності системи стягнення податків та інших обов'язкових платежів вимагає комплексного підходу та впровадження різноманітних заходів: застосування сучасних технологій у зборі, обробці та аналізі податкової інформації для автоматизації процесів та покращення точності; забезпечення доступності та зрозумілості правил, законодавства та процедур оподаткування для спрощення спілкування з платниками, проведення аудиту та контролю за дотриманням податкового законодавства, виявленням порушень та вжиттям відповідних заходів щодо усунення недоліків; створення стимулів для платників податків для своєчасного та точного сплати податків, таких як знижка на податки чи премії за вчасну сплату; забезпечення ефективного спілкування між податковими органами та платниками податків для вирішення питань та надання необхідної інформації [35]. Здійснення навчальних заходів та консультування для платників, щоб розуміти їхні права та обов'язки у сфері оподаткування; взаємодія з громадськістю та різними зацікавленими сторонами для забезпечення прозорості та взаєморозуміння щодо податкових процедур; запровадження стримуючих заходів та санкцій для тих, хто уникає сплати податків [14].

Удосконалення механізмів контролю за податковими зобов'язаннями важливе для забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування. Визначені механізми включають наступні напрями: впровадження сучасних ІТ-рішень для автоматизації процесів контролю, аналізу податкової звітності та виявлення порушень; поглиблений аналіз податкової звітності для виявлення аномалій, невідповідностей та потенційних ризиків у податкових деклараціях; виявлення та обробка податкових ризиків на основі аналізу даних для акцентування уваги на об'єктах з підозрою на порушенням, навчання та підвищення кваліфікації спеціалістів, які займаються контролем за податковими зобов'язаннями, для кращого розуміння законодавства та практичних аспектів оподаткування; встановлення

стримуючих заходів та санкцій для тих, хто уникає чи ухиляється від виконання податкових зобов'язань, забезпечення доступу до публічної інформації про процеси контролю та результати аудиту для підвищення прозорості; здійснення співпраці між податковими органами та іншими правоохоронними або регуляторними організаціями для обміну інформацією та спільної дії при виявленні порушень [15].

Управління борговими зобов'язаннями визначено наступними категоріями: оцінка стану боргових зобов'язань регіону, розроблення стратегії зниження боргу або оптимізації його структури, планування погашення боргових зобов'язань.

Оцінка стану боргових зобов'язань регіону є складним процесом, що базується на аналізі різноманітних фінансових показників та економічних параметрів. Для цього використовуються ключові метрики, серед яких значущими є загальний обсяг боргу, його структура, співвідношення до внутрішнього продукту (ВВП), графік погашення, умови позик та процентні ставки. Загальний обсяг боргу регіону є основним показником його фінансової заборгованості перед кредиторами [36]. Аналізуючи структуру боргу, важливо розуміти співвідношення між зовнішнім та внутрішнім боргом, оскільки це впливає на ризики, пов'язані з валютними коливаннями та іншими факторами. Співвідношення боргу до ВВП визначає економічну стійкість регіону та його здатність обслуговувати заборгованість. Високе співвідношення може свідчити про проблеми з погашенням боргу та обмеженнями у фінансуванні інших сфер. Графік погашення боргу вказує на терміни та обсяги зобов'язань, що мають бути погашені у майбутньому. Якщо велика частина боргу має бути погашена невдовзі, це може створити фінансовий тиск на регіон. Умови позик та процентні ставки визначають витрати на обслуговування боргу. Високі процентні ставки або несприятливі умови позик можуть призвести до збільшення боргу та складнощів у його погашенні [37]. Оцінка стану боргових зобов'язань регіону також залежить від рейтингів кредитоспроможності, які встановлюють агентства рейтингів. Вони впливають на доступність

фінансування та умови позик для регіону. У цілому, оцінка стану боргових зобов'язань регіону є важливою для розуміння його фінансової стійкості, здатності до погашення боргу та визначення стратегій фінансового управління для забезпечення сталого економічного розвитку [16].

Розробка стратегії зниження боргових зобов'язань або оптимізації їх структури для регіону є складним завданням, що вимагає комплексного підходу та аналізу різноманітних фінансових факторів. Даний процес передбачає вивчення елементів боргу, їх структури, відсоткових ставок, періодів погашення та основних факторів, які спричинили утворення заборгованості. Спочатку необхідно ретельно проаналізувати сучасний фінансовий стан регіону. Це включає в себе огляд загального обсягу боргу, його структури з огляду на різноманітні види заборгованості та умови позик, а також визначення причин та факторів, які призвели до формування цього боргу. На наступному етапі важливо розробити стратегію зниження боргу [38]. Це може включати в себе реформи в бюджетній політиці, такі як скорочення витрат або підвищення доходів, щоб зменшити дефіцит та потребу у нових позиках. Крім того, оптимізація розподілу бюджетних коштів може бути використана для підвищення ефективності використання ресурсів та уникнення надмірних витрат. Рефінансування боргу може також бути розглянуто як стратегічний крок. Заміна високих процентних ставок менш вигідними може допомогти зменшити витрати на обслуговування боргу та знизити фінансовий тиск на регіон. Слід також розглянути варіанти залучення фінансування з різних джерел, а також економічні реформи та стимулювання розвитку, які сприяють збільшенню доходів та зниженню потреби у нових позиках. Особлива увага повинна бути приділена співпраці з фінансовими установами та кредиторами. Переговори щодо перегляду умов позик або графіку погашення можуть сприяти зменшенню фінансових труднощів та полегшити фінансове становище регіону. Усі ці кроки в сукупності можуть утворити комплексну стратегію зниження боргу або оптимізації його структури для регіону, спрямовану на

покращення фінансової стійкості, зменшення фінансових ризиків та забезпечення сталого економічного розвитку [17].

Планування погашення боргових зобов'язань є ключовим елементом фінансового управління для будь-якого регіону або організації. Цей процес базується на детальному аналізі фінансової структури зобов'язань, зокрема їх обсягу, розподілу, строки погашення та умов угод. Досягнення ефективного планування погашення боргу вимагає врахування ряду ключових кроків. Першим етапом є збір та аналіз інформації про боргові зобов'язання. Це включає вивчення документів, що стосуються кожного виду боргу, умов позик, визначення сум, які підлягають погашенню у певний період, а також розрахунок загального обсягу зобов'язань [39]. Наступним кроком є розроблення стратегії погашення. Ця стратегія включає в себе визначення пріоритетів: які зобов'язання мають бути сплачені в першу чергу через їхню високу відсоткову ставку або короткі строки погашення. На основі цього аналізу формується графік погашення, що відображає плановані витрати на погашення зобов'язань на різні періоди часу. Цей графік розробляється з урахуванням фінансових можливостей та ресурсів, доступних для погашення боргу. У процесі планування важливо враховувати можливості рефінансування боргу для зниження загальних витрат на обслуговування боргу. Також важливим аспектом є постійний моніторинг фінансової стійкості регіону та змін у ринкових умовах, що можуть вплинути на здатність до виконання плану погашення боргу. Цей комплексний підхід до планування погашення боргових зобов'язань є необхідним для забезпечення фінансової стійкості регіону та вчасного виконання фінансових зобов'язань [18].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ РЕГІОНАЛЬНОГО БЮДЖЕТУ

2.1 Аналіз надходжень бюджету Запорізького регіону

Загальний фонд регіонального бюджету включає в себе сукупність доходів, що формуються за рахунок податкових і неподаткових надходжень, а також офіційних трансфертів. Це ключовий фінансовий ресурс, який забезпечує функціонування та розвиток регіону. Податкові надходження включають податки, збори, рентні платежі, які сплачуються фізичні та юридичні особи відповідно до встановленого законодавством порядку. Неподаткові надходження охоплюють інші доходи, які не є прямими податками, такі як доходи від продажу майна, штрафні санкції, надходження від різних видів послуг тощо. Офіційні трансферти – це фінансові перекази з центрального бюджету до регіонального з метою сприяння розвитку регіону [19].

Таблиця 2.1 Аналіз основних складових надходжень регіонального бюджету Запорізької області

Показники	2020	2021	2022	Відх (+,-)	Темп зростання,%
Неподаткові надходження	205272289	201569981	215943098	10670809	105,20
Офіційні трансферти	2192465700	1765919900	1941238800	-251226900	88,54
Податкові надходження	2445369700	2471611600	3058438100	613068400	125,07
Сума доходів загального фонду	4843107689	4439101481	5215619998	372512309	107,69

Неподаткові надходження показали зростання в 2022 році порівняно з попередніми роками. Темп зростання на рівні 105,20% свідчить про певне покращення у фінансовій диверсифікації регіонального бюджету через різноманітні джерела доходів.

Офіційні трансферти показали певне падіння в 2021 році, але відновилися та зросли у 2022 році. Темп зростання на рівні 88,54% вказують на стабілізацію цього джерела доходів регіонального бюджету. Податкові надходження показали значне зростання в 2022 році порівняно з попередніми роками. Темп зростання на рівні 125,07% свідчить про значну ефективність заходів зі збільшення податкових надходжень.

Податкові надходження є ключовим елементом фіскальної політики країни, вони відображають сукупність податкових доходів, що надходять до державного бюджету. Аналіз змін у податкових надходженнях за останні роки є важливим з точки зору економічного розвитку та фінансової стабільності держави. Згідно з поданими даними за 2020-2022 роки, спостерігається значний ріст податкових надходжень на рівні 613068400 грн або приблизно на 25% від 2021 до 2022 року. Цей ріст варто розглядати в контексті декількох ключових факторів.

Перш за все, значне збільшення податкових надходжень у 2022 році може бути пояснене сприятливими економічними умовами та стимулюючими заходами, вжитими урядом. Ці заходи можуть включати політику стимулювання бізнесу, сприяння розвитку інвестиційної активності та ефективне управління фіскальною політикою.

Додатково, збільшення податкових надходжень може бути пов'язане з ефективністю збору податків, боротьбою з ухиленням від сплати податків та покращенням адміністративної системи збирання податків. Також, можливо, удосконалення системи контролю за фіскальними операціями та удосконалення механізмів оподаткування сприяли збільшенню обсягів надходжень до бюджету.

У контексті податкових ставок та регулюючих механізмів, можливо, відбулися зміни в оподаткуванні певних секторів чи категорій населення, що також вплинули на загальний обсяг податкових надходжень.

Таким чином, збільшення податкових надходжень в Запорізькому регіоні в 2022 році може бути наслідком комплексу заходів з підвищення ефективності

фіскальної політики, стимулювання економічного зростання та удосконалення системи оподаткування. Однак, для точнішого аналізу необхідно додаткове дослідження та оцінка впливу конкретних економічних та політичних факторів на податкову систему країни. Структура податкових надходжень загального фонду Запорізького регіону наведена в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Структура податкових надходжень Запорізького регіону

Показники	2020	%	2021	%	2022	%	Відх (+,-)
Податкові надходження	2445369700	100	2471611600	100	3058438100	100	613068400
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	2097579100	86	2148853600	87	2643061200	86	545482100
Податок та збір на доходи фізичних осіб	1786480300	73	1972566800	81	2215558700	72	429078400
Податок на доходи фізичних осіб, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку у вигляді заробітної плати	1593991900	65	1750765200	72	1958997000	64	365005100
Податок на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу, що сплачується податковими агентами	74142300	3	90541500	4	102801900	3	28659600
Податок на доходи фізичних осіб, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку інших ніж заробітна плата	85798100	4	98115200	4	120748000	4	34949900
Податок на доходи фізичних осіб, що сплачується фізичними особами за результатами річного декларування	32548000	1	33144900	1	33011800	1	463800
Податок на прибуток підприємств	311098800	13	176286800	7	427502500	14	116403700
Податок на прибуток підприємств, створених за участю іноземних інвесторів	70257700	3	59388700	2	118572200	4	48314500
Податок на прибуток іноземних юридичних осіб	13469600	1	8978900	0	18113100	1	4643500
Податок на прибуток приватних підприємств	214728700	9	99213700	4	0	0	-214728700
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	236274900	10	218944800	9	311756100	10	75481200
Рентна плата за спеціальне використання води	145484600	6	112131100	5	61913400	2	-83571200
Рентна плата за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення)	116520300	5	90204700	4	48418200	2	-68102100
Надходження рентної плати за спеціальне використання води від підприємств житлово-комунального господарства	15232300	1	12357500	1	4612400	0	-10619900
Рентна плата за користування надрами	90495800	4	106393700	4	0	0	-90495800

Продовження таблиці 2.2

Показники	2020	%	2021	%	2022	%	Відх (+,-)
Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення	90495800	4	106393700	4	0	0	-90495800
Рентна плата за користування надрами загальнодержавного значення	0	0	0	0	249117600	8	249117600
Рентна плата за користування надрами для видобування інших корисних копалин загальнодержавного значення	0	0	0	0	15441700	1	15441700
Рентна плата за користування надрами для видобування залізних руд	0	0	0	0	233675900	8	233675900
Інші податки та збори	111515700	5	103813200	4	103620800	3	-7894900
Екологічний податок	111515700	5	103813200	4	103620800	3	-7894900
Екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (за винятком викидів в атмосферне повітря двоокису вуглецю)	80384200	3	70471500	3	72478100	2	-7906100
Надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини	28190600	1	29931200	1	28225500	1	34900

1) Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості:

- За 2020 рік становили 86% від загальних податкових надходжень.
- У 2021 році зросли до 87%.
- У 2022 році, хоча становили ту саму частку в податкових надходженнях у розмірі 86%, фактична сума значно збільшилася на 25,37% порівняно з 2021 роком.

2) Податок та збір на доходи фізичних осіб:

- Частка у 2020 році становила 73%.
- Зросла до 81% у 2021 році.
- В 2022 році знову знизилася до 72%, але загальна сума стрімко збільшилася на 21,74% порівняно з 2021 роком.

3) Податок на прибуток підприємств:

- За 2020 рік становив 13% від загальних податкових надходжень.
- Різко зменшився до 7% у 2021 році.
- Проте в 2022 році знову збільшився до 14%, а загальна сума зросла на 116,4%.

4) Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів:

- Становили 10% від загальних податкових надходжень у 2020 році.
- Зменшились до 9% у 2021 році.
- У 2022 році знову питома вага складала 10%, але загальна сума зросла на 35,6%.

Аналіз структури податкових надходжень показує, що хоча частка податків на доходи, податків на прибуток та ринкову вартість знизилася у 2022 році, але за рахунок збільшення їхніх сумарних значень, вони залишаються основним джерелом доходів у бюджеті.

Податки на доходи фізичних осіб знову стали домінуючим елементом, але їхній внесок у загальні надходження знизився у порівнянні з попереднім роком. Значне зростання податку на прибуток підприємств у 2022 році свідчить про можливе покращення в бізнес-середовищі чи можливе зміцнення економічних показників підприємств. Рентна плата за використання природних ресурсів також показала значне збільшення в 2022 році, що може бути пов'язане з політикою управління природними ресурсами.

Структура неподаткових надходжень регіонального бюджету має важливе значення для фінансової стійкості регіону та може відображати різноманітність джерел фінансування. Неподаткові надходження включають різні види доходів, що не є податками, але є важливим джерелом фінансування для забезпечення регіональних потреб. Проаналізувати структуру та відхилення цих надходжень дозволяє зрозуміти їх роль у формуванні бюджету та зміну їх внеску в часі.

Неподаткові надходження регіонального бюджету Запорізької області наведені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 Неподаткові надходження регіонального бюджету Запорізької області

Показники	2020	%	2021	%	2022	%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	875000,0	0,4	832200,0	0,4	1069600,0	0,5
Частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного місцевого бюджету	715000,0	0,3	500000,0	0,2	608000,0	0,3
Інші надходження	1767000,0	0,9	2231300,0	1,1	2349100,0	1,1
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	55622400,0	27,1	56729900,0	27,6	52297700,0	25,5
Плата за надання адміністративних послуг	47872900,0	23,3	51723900,0	25,2	48278700,0	23,5
Плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями, тютюновими виробами та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах	0,0	0,0	0,0	0,0	7285500,0	3,5
Плата за ліцензії на право роздрібною торгівлі алкогольними напоями, тютюновими виробами та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах	0,0	0,0	0,0	0,0	38099900,0	18,6
Плата за ліцензії та сертифікати, що сплачується ліцензіатами за місцем здійснення діяльності	2009800,0	1,0	812200,0	0,4	791000,0	0,4
Плата за ліцензії на право оптової торгівлі паливом	0,0	0,0	1125800,0	0,5	920000,0	0,4
Плата за ліцензії на право роздрібною торгівлі паливом	0,0	0,0	798000,0	0,4	714000,0	0,3
Плата за ліцензії на право зберігання пального	0,0	0,0	3129600,0	1,5	404400,0	0,2
Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим державним майном	7068500,0	3,4	4410000,0	2,1	3169000,0	1,5
Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності	7068500,0	3,4	4410000,0	2,1	3169000,0	1,5
Орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, районними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, місцевими радами	681000,0	0,3	596000,0	0,3	850000,0	0,4
Інші неподаткові надходження	1991163,0	1,0	2925113,0	1,4	2679845,0	1,3
Інші надходження	1977000,0	1,0	2875300,0	1,4	2649100,0	1,3
Грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності	370000,0	0,2	976200,0	0,5	750000,0	0,4
Власні надходження бюджетних установ	146783726,0	71,5	141082768,0	68,7	159895953,0	77,9
Надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно із законодавством	101794405,0	49,6	94437401,0	46,0	104607855,0	51,0
Плата за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю	41839406,0	20,4	38314664,0	18,7	41115319,0	20,0
Надходження бюджетних установ від додаткової (господарської) діяльності	54031933,0	26,3	51761410,0	25,2	58604166,0	28,5
Плата за оренду майна бюджетних установ	5834966,0	2,8	4339571,0	2,1	0,0	0,0
Інші джерела власних надходжень бюджетних установ	44989321,0	21,9	46645367,0	22,7	55288098,0	26,9

Аналіз структури неподаткових надходжень регіонального бюджету:

- 1) Доходи від власності та підприємницької діяльності:
  - Показник мав зростання на 122,2% у 2022 році порівняно з 2021 роком, що свідчить про збільшення прибутковості від підприємницької діяльності.
- 2) Частина чистого прибутку комунальних унітарних підприємств:
  - Зменшення цього показника на 85% у 2021 році порівняно з 2020 роком, але зростання на 21,6% у 2022 році, може бути наслідком змін у діяльності комунальних унітарних підприємств.
- 3) Інші надходження:
  - Значне зростання на 281,3% у 2021 році та на 35% у 2022 році свідчить про розвиток додаткових джерел надходжень.
- 4) Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності:
  - Зменшення на 94% у 2022 році порівняно з 2021 роком може вказувати на зниження прибутковості від адміністративних зборів.
- 5) Плата за надання адміністративних послуг:
  - Збільшення на 100,8% у 2022 році порівняно з 2021 роком може свідчити про певне покращення в наданні адміністративних послуг.
- 6) Плата за ліцензії на певні види господарської діяльності:
  - Значне зростання на 273,2% у 2022 році вказує на збільшення оплати за ліцензії, що може свідчити про більше видів господарської діяльності.
- 7) Інші неподаткові надходження:
  - Зростання на 134,6% у 2022 році вказує на збільшення неподаткових надходжень з інших джерел, що сприяє різноманітності доходів бюджету.

Структура неподаткових надходжень регіонального бюджету відображає різноманіття джерел фінансування. Збільшення деяких показників (наприклад, доходів від підприємницької діяльності, інших надходжень) та зменшення

інших (наприклад, адміністративних зборів) свідчать про динамічний характер формування бюджету та можливі зміни в господарській діяльності регіону.

2.2 Аналіз бюджетних трансфертів Запорізького регіону

Актуальність бюджетних трансфертів полягає в їхньому важливому внеску у фінансову стабільність, економічний розвиток і соціальну справедливість у країнах. Бюджетні трансферти – це фінансові перекази від одного рівня управління до іншого (наприклад, від центрального уряду до регіональних або місцевих урядів), які спрямовані на підтримку конкретних секторів, регіонів чи соціальних груп.

Наведемо деякі ключові аспекти, що роблять бюджетні трансферти актуальними:

- 1) Фінансова стабільність. Бюджетні трансферти можуть забезпечити фінансову стабільність у регіонах, де ресурси або доходи недостатні для забезпечення основних потреб чи розвитку. Вони можуть допомогти збалансувати бюджети різних рівнів управління та запобігти економічним кризам.
- 2) Соціальна справедливість. Трансферти можуть сприяти зменшенню соціальних нерівностей, допомагаючи тим, хто перебуває в складних життєвих обставинах або має низький рівень доходу. Це може включати соціальні виплати, підтримку для малозабезпечених або інші програми соціального захисту.
- 3) Розвиток регіонів. Бюджетні трансферти можуть сприяти розвитку менш розвинених або віддалених регіонів, стимулюючи інвестиції у їхню інфраструктуру, освіту, охорону здоров'я та інші галузі.
- 4) Стимулювання економічного зростання. Ці трансферти можуть стати стимулом для економічного зростання через сприяння витратам та інвестиціям у різні сектори економіки.

5) Підтримка галузей важливості національного розвитку. Бюджетні трансферти можуть бути націлені на підтримку важливих галузей, таких як наука, культура, освіта, що є ключовими для загального розвитку країни.

Загалом, бюджетні трансферти є важливим інструментом для забезпечення фінансової підтримки, зростання регіональної та соціальної рівноправності, сприяють економічному розвитку і покращенню якості життя населення. Однак їх ефективність вимагає збалансованого підходу та ефективного використання фінансових ресурсів для досягнення стратегічних цілей розвитку країни.

Дотації, додаткові дотації та субвенції є важливими фінансовими інструментами, які застосовуються в системі міжбюджетних відносин для забезпечення фінансової підтримки та реалізації визначених завдань у сферах освіти, охорони здоров'я, інфраструктури та соціальної сфери на рівні місцевих бюджетів відповідно до встановленої державної політики.

1) Дотації з державного бюджету місцевим бюджетам. Кошти передаються з державного бюджету до місцевих бюджетів для компенсації витрат або забезпечення необхідного рівня фінансування. Дотації можуть бути спрямовані на покриття витрат місцевих бюджетів, що перевищують їхні можливості, та для забезпечення сталого функціонування місцевих органів управління та інфраструктури.

2) Додаткова дотація на здійснення переданих видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я. Додаткова фінансова підтримка призначена для виконання видатків, які були передані з державного бюджету на підтримку освітніх та медичних установ на місцевий рівень.

3) Субвенції на різні цільові напрямки. Фінансові перекази передаються з державного бюджету місцевим бюджетам для підтримки конкретних сфер, таких як освіта, охорона здоров'я, інфраструктура, соціальний захист, розвиток системи екстреної медичної допомоги та інші. Їх мета – стимулювати розвиток та забезпечення певного рівня послуг на місцевому рівні відповідно до цільових

завдань державної політики. Ці фінансові інструменти є ефективними засобами фінансування для забезпечення надання послуг громадянам та підтримки розвитку різних сфер життя на місцевому рівні. Їх ефективне та цільове використання відіграє важливу роль у досягненні соціально-економічних цілей країни та підтримці сталого розвитку.

Таблиця 2.4 – Аналіз бюджетних трансфертів Запорізького регіону

Види трансфертів	2020	%	2021	%	2022	%	Відх(+,-)
Дотації з державного бюджету місцевим бюджетам	318977200	15	237555800	13	175838900	9	-143138300
Додаткова дотація з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я	318977200	15	237555800	13	118602300	6	-200374900
Субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам	1873488500	85	1528364100	87	1765399900	91	-108088600
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення підтримки окремих закладів та заходів у системі охорони здоров'я		0	130070000	7	95523400	5	95523400
Освітня субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам	506842600	23	583927900	33	583059800	30	76217200
Медична субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам	352338400	16		0		0	-352338400
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на реформування регіональних систем охорони здоров'я для здійснення заходів з виконання спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку проекту "Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей"	18700	0	0	0	0	0	-18700
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами	28179000	1	32315200	2	31706400	2	3527400
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на створення мережі спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі	0	0	0	0	9098000	0	9098000
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах	899225800	41	734084500	42	996007300	51	96781500
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на розвиток системи екстреної медичної допомоги	33 118 300	2	0	0	0	0	-33 118 300

Збільшення чи зменшення трансфертів з державного бюджету до місцевих бюджетів відображається у різних сферах соціально-економічного розвитку країни та є відображенням змін у фінансовій підтримці, наданій регіональним установам. Аналіз цих трансфертів за останні три роки (2020-2022 роки) відображає різні тенденції, які вплинули на фінансову стабільність і розвиток регіональних секторів економіки.

1) Дотації з державного бюджету. Загальний обсяг дотацій зменшився з 2020 року до 2022 року на 143 138 300 грн. Це відображається у значному зменшенні обсягу фінансової підтримки, яку держава надає регіонам для компенсації бюджетних втрат та забезпечення фінансової стабільності.

2) Додаткові дотації на утримання закладів освіти та охорони здоров'я. Суттєве зменшення цих додаткових дотацій на 200 374 900 грн у період з 2020 по 2022 рік показує спад фінансової підтримки для освітніх та медичних установ.

3) Субвенції з державного бюджету. Субвенції показали змішані тенденції - хоча загальний обсяг збільшився на 108 088 600 грн за цей трирічний період, змінилися окремі види субвенцій в різних секторах.

4) Інші види субвенцій. Різні види субвенцій, такі як освітня субвенція та субвенція на будівництво доріг, показали змішані тенденції зростання та зменшення, що вказує на зміну у пріоритетах фінансування окремих секторів.

5) Огляд загального тренду. Загальний аналіз показує, що рівень фінансової підтримки від державного бюджету до місцевих бюджетів зменшився порівнюючи 2022 з 2020 роком. Це може вплинути на спроможність місцевих органів управління надавати соціальні послуги та інвестувати в інфраструктурні проєкти.

Таким чином, зниження обсягу державних трансфертів до регіональних бюджетів за останні три роки свідчить про складні економічні та фінансові умови, що можуть вплинути на соціально-економічний розвиток регіонів та їхню здатність надавати необхідні послуги мешканцям.

2.3. Аналіз видатків Запорізького регіонального бюджету

Видатки регіонального бюджету є важливим аспектом управління фінансами на рівні місцевих установ та впливають на соціально-економічний розвиток конкретного регіону. Актуальність цих видатків визначається їхнім впливом на різні сфери життя мешканців, ефективність господарського розвитку та сприяння забезпеченню необхідних послуг на місцевому рівні.

1. Соціальні програми та інфраструктура: Видатки регіонального бюджету направлені на підтримку освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення та інші соціальні програми. Актуальність цих видатків полягає у забезпеченні доступу до якісної освіти, медичних послуг, покращенні інфраструктури та підтримці найбільш уразливих верств населення.

2. Економічний розвиток та інвестиції: Видатки на розвиток економіки, промисловості, аграрного сектора та інфраструктури є важливими для стимулювання розвитку регіону. Це може включати підтримку малого та середнього бізнесу, інвестиції у нові технології, розвиток транспортних комунікацій і енергетики.

3. Стабілізація та управління ризиками: Видатки на управління кризовими ситуаціями, природними катастрофами та соціально-економічними ризиками важливі для забезпечення стабільності та безпеки регіону. Ці видатки мають актуальність в умовах постійних змін у світі та непередбачуваних загроз.

4. Підтримка інновацій та розвиток людського капіталу: Інвестиції у науку, технології, освіту та розвиток людського капіталу є ключовими для конкурентоспроможності регіону у сучасному світі. Актуальність цих видатків полягає у підготовці кваліфікованої робочої сили та створенні сприятливих умов для інноваційного розвитку.

Отже, актуальність видатків регіонального бюджету полягає в їхньому направленні на забезпечення соціальної справедливості, економічного

зростання, стабільності та інновацій, сприяючи в цілому збалансованому та сталому розвитку регіону.

Обсяг здійснених видатків обласного бюджету становить 5 277,9 млн. грн (90,4 % до плану), що у 1,7 рази менше у порівнянні з 2019 роком, з них:

– видатки загального фонду - 3 760,2 млн. грн (94,6 % до плану), що у 2,1 рази менше у порівнянні з 2019 роком, з них трансферти, спрямовані іншим бюджетам – 21,4% або 804,2 млн. грн, видатки головних розпорядників – 78,6 % або 2 956,0 млн. грн;

– спеціального фонду – 1 517,7 млн. грн (81,4 % до плану), що на 12,0 % більше у порівнянні з 2019 роком, з них трансферти, спрямовані іншим бюджетам – 8,7 % або 131,5 млн. грн, видатки головних розпорядників – 91,3 % або 1 386,2 млн. грн. [24].

У зв'язку з недовиконанням доходної частини загального фонду обласного бюджету облдержадміністрацією, в другому півріччі 2020 року, була проведена робота щодо обмеження фінансування видатків обласного бюджету. В результаті проведеної роботи вдалося виплатити заробітну плату працівникам обласних закладів, а також пільгові пенсії та стипендії. Кредиторська заборгованість по захищених видатках станом на 01.01.2021 відсутня. По інших незахищених видатках головних розпорядників коштів обласного бюджету кредиторська заборгованість становить 5,0 млн. грн.

У 2020 році за рахунок коштів обласного бюджету утримувалося 131 бюджетна установа та заклад. Із загальної кількості бюджетних установ у Департаменті охорони здоров'я функціонувало 10 закладів; освіти і науки – 58; культури, туризму, національностей та релігій – 15; соціального захисту населення – 15; управлінні молоді, фізичної культури та спорту – 23; службі у справах дітей – 7 та інші – 3 установи [25].

У 2020 році у загальному обсязі видатків загального фонду обласного бюджету – 2 956,0 млн. грн, видатки на освіту склали – 1 471,7 млн. грн (49,8 %), охорону здоров'я – 801,5 млн. грн. (27,1 %), соціальний захист та соціальне забезпечення – 385,1 млн. грн (13,0 %), культуру і мистецтво – 156,4 млн. грн

(5,3 %), молодь, фізичну культуру і спорт – 66,1 млн. грн (2,2 %), органи місцевого самоврядування – 61,6 млн. грн (2,1 %), інші видатки – 13,6 млн. грн (0,5 %). Динаміка загального фонду бюджету Запорізького старопромислового регіону наведено в таблиці 2.4.

У 2020 році у загальному обсязі видатків загального фонду обласного бюджету – 2 956,0 млн. грн, видатки по Департаменту освіти склали - 1 341,7 млн. грн (92,8 % до плану), Департаменту охорони здоров'я - 871,4 млн. грн. (96,3 %), Департаменту соціального захисту населення - 329,9 млн. грн (93,2 %), Департаменту культури і туризму - 202,2 млн. грн (94,0 %), Управлінню молоді та спорту - 87,6 млн. грн (92,9 %), Обласній раді - 61,6 млн. грн (92,8 %), Службі у справах дітей - 42,5 млн. грн (96,8 %), Департаменту ЖКГ - 11,2 млн. грн (97,4 %), Обласній державній адміністрації - 5,6 млн. грн (100 %), Департаменту агропромислового розвитку - 1,0 млн. грн (100 %), Департаменту промисловості - 0,8 млн. грн (57,1 %), Департаменту економічного розвитку - 0,4 млн. грн (57,1 %), Департаменту інформаційної діяльності - 0,1 млн. грн (12,5 %) [24].

Загальний обсяг видатків загального фонду обласного бюджету у 2020 році до 2019 року в цілому зменшився на 955,6 млн. грн (або 24,4 %). Зменшення склалося по галузі «Охорона здоров'я» на 987,2 млн. грн (або на 55,2 %) у зв'язку з тим, що з 1 квітня 2020 року видатки на оплату медичних послуг комунальним закладам охорони здоров'я за договорами з Національною службою здоров'я України щодо медичного обслуговування населення в рамках програм медичних гарантій здійснюються з державного бюджету відповідно до Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» «Соціальний захист населення» зменшення склало 22,8 млн. грн (або 5,6 %) у зв'язку з тим, що видатки соціального спрямування, які у 2019 році здійснювалися за рахунок відповідних субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам у 2020 році передані Міністерству соціальної політики України (надання при народженні дитини одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка») та у зв'язку з припинення діяльності, шляхом ліквідації,

комунальної установи «Центр публічних закупівель» Запорізької обласної ради; «Інші видатки» зменшення склало 27,3 млн. грн (або 66,7 %) у зв'язку з невиконанням в повному обсязі надходжень загального фонду обласного бюджету в меншому обсязі було профінансовано фінансова підтримка КП «Облводоканал», експлуатаційне утримання місцевих доріг, створення мінералізованих смуг та догляд за ними, заходи з підтримки малого підприємництва, кредитування молодіжного будівництва та сільських забудовників.

Але, в той же час, у порівнянні з 2019 роком приріст видатків загального фонду обласного бюджету склався по галузях: «Освіта» – 59,8 млн. грн, або 4,2 %; «Державне управління» (утримання апарату обласної ради) – 12,0 млн. грн або 24,2 %; «Культура і мистецтво» – 5,3 млн. грн або 3,5 %; «Фізична культура і спорт» – 4,6 млн. грн або 7,5 %.

За економічною ознакою структура видатків загального фонду обласного бюджету у 2020 році є наступною: заробітна плата з нарахуваннями – 74,7 % (2 208,7 млн. грн); оплата комунальних послуг та енергоносіїв – 7,1 % (210,9 млн. грн); придбання медикаментів – 2,6 % (77,3 млн. грн); продукти харчування – 4,3 % (125,6 млн. грн); видатки на соціальне забезпечення (стипендії, пенсії і допомоги, інші виплати населенню) – 6,0 % (178,4 млн. грн); інші поточні видатки та кредитування – 5,3 % (155,1 млн. грн) [25].

Видаткова частина загального фонду обласного бюджету 2021 року, без урахування цільових субвенцій та дотацій з державного бюджету, виконана в обсязі 3 170 323,4 тис. грн або 98,7 % до плану 2021 року. В порівнянні з відповідним періодом минулого року видатки збільшилися на 74 158,9 тис. грн, або на 2,4 %

Видатки спеціального фонду обласного бюджету за 2021 рік склали 2 540 400,0 тис. грн, що на 1 022 721,8 тис. грн, або на 67,4 % більше, ніж у відповідному періоді 2020 року. Заробітна плата працівникам установ соціально-культурної сфери виплачена у повному обсязі з урахуванням мінімальної заробітної плати та 1-го тарифного розряду єдиної тарифної сітки

розрядів і коефіцієнтів. Прострочена кредиторська заборгованість по захищених видатках станом на 01.01.2022 відсутня.

Основні напрямки видатків у 2022 році:

Ø утримання обласних установ та закладів – 3434,5 млн грн (58,3%);

Ø реверсна дотація – 38,5 млн грн (0,7%);

Ø будівництво та ремонт доріг – 1672,3 млн грн (28,4%);

Ø природоохоронні заходи – 104,4 млн грн (1,8%);

Ø регіональні програми соціального спрямування – 149,5 млн грн (2,5%);

Ø цільові субвенції з державного бюджету, які перераховуються територіям області – 297,9 млн грн (5,1%), зокрема: додаткова дотація на заклади освіти та охорони здоров'я – 77,5 млн грн; додаткова дотація на енергоносії – 57,2 млн грн; цільові кошти на інклюзивно-ресурсні центри та приватні школи – 72,4 млн грн; придбання житла для дітей-сиріт – 50,0 млн грн; надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами – 31,7 млн грн; підтримка осіб, які постраждали від домашнього насильства – 9,1 млн грн; Резервний фонд – 35,0 млн грн [24].

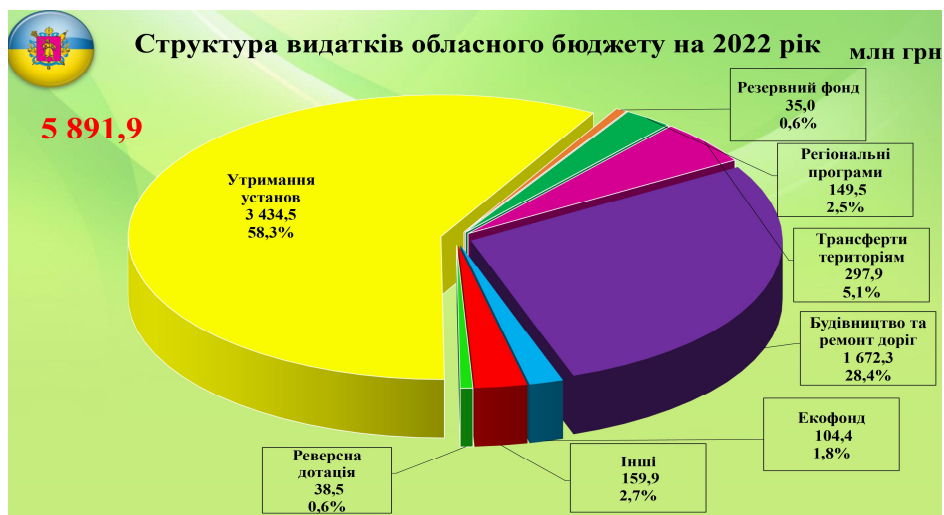

Рисунок 2.1 – Структура видатків Запорізького регіонального бюджету на 2022р. [25].

У порівнянні із затвердженим бюджетом на 2021 рік обсяг видаткової частини збільшився на 32,7% (1452,8 млн грн), зокрема:

– утримання установ зростає на 21,1% (599,2 млн грн);

– видатки на будівництво та ремонт доріг збільшено у 2,2 рази (+ 937,7млн грн);

– видатки на регіональні програми зменшено на 63,3 млн грн, або 29,7%, у зв'язку з тим, що в початковому бюджеті на 2021 рік передбачалися кошти в сумі 25,3 млн грн на співфінансування проекту, 9 який реалізується в рамках Надзвичайної кредитної програми на відновлення України, – термомодернізація будівлі головного корпусу Запорізької обласної клінічної лікарні, а також на 32,5 млн грн зменшено нерозподілені видатки по Програмі розвитку охорони здоров'я на 2018-2022 роки. Це пов'язано із необхідністю забезпечення зростання заробітної плати працівникам закладів охорони здоров'я, які знаходяться на утриманні з обласного бюджету (спрямовано додатково 29,1 млн грн);

– фонд охорони навколишнього природного середовища майже на рівні 2021 року (104,4 млн грн на 2022 рік, 104,8 млн грн – 2021 рік);

– цільові субвенції з державного бюджету, які перераховуються територіям області зменшились на 9,5% (-31,4 млн грн), що пов'язано зі зменшенням вдвічі обсягу додаткової дотації на заклади освіти та охорони здоров'я, а також передачею цільових видатків на інсуліни до державного бюджету [24].

Динаміка видатків в порівнянні з бюджетом 2021 року		
	млн грн	%
РАЗОМ	+1 452,8	+32,7
Утримання установ	+599,2	+21,1
Будівництво та ремонт доріг	+937,7	у 2,2 рази
Регіональні програми	-63,3	-29,7
Екофонд	-0,4	-0,4
Трансферти територіям	-31,4	-9,5
Реверсна дотація	-12,7	-24,8
Резервний фонд	+4,9	+16,3
Інші	+18,8	+13,3

Рисунок 2.2 – Динаміка видатків в порівнянні з бюджетом 2021 року [25].

За рахунок коштів обласного бюджету утримується 132 заклади із штатною чисельністю 14,3 тис. штатних одиниць.

Найбільшу мережу має Департамент освіти і науки – 58 закладів із штатною чисельністю 7,8 тис. од.

По Управлінню молоді, фізичної культури та спорту налічується 23 заклади, Департаменту культури та інформаційної політики – 16, Департаменту соціального захисту населення – 15, Департаменту охорони здоров'я (без КНП) – 10, Службі у справах дітей – 7.

Мережа установ, які утримуються з обласного бюджету

ГРК	Кількість закладів	Штатні одиниці	Кількість вихованців, учнів, студентів	Кількість місць	Кількість ліжок
РАЗОМ	132	14 334	38 908	265	2 860
Обласна рада	1	90			
Обласна державна адміністрація (ЗЦПК, Контактний центр)	2	47	2 500		
Департамент освіти і науки	58	7 752	34 373		
Департамент охорони здоров'я (без КНП)	10	2 300	1 236		280
Департамент культури і туризму	16	1 486	599		
Департамент соціального захисту населення	15	1 816			2 580
Служба у справах дітей	7	289		265	
Управління у справах молоді та спорту	23	554	200		

Рисунок 2.3 – Мережа установ, які утримуються з обласного бюджету[25]

Крім цього, з обласного бюджету фінансуються видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв 17 комунальних некомерційних підприємств, які фінансуються за рахунок програми медичних гарантій.

На 2022 рік планується збільшення установ, підпорядкованих Департаменту культури та інформаційної політики облдержадміністрації, а саме: КЗ «Центр дозвілля «Перлина Хортиці» ЗОР, який створено рішенням сесії обласної ради від 29.07.2021 № 44 (штатна чисельність – 26 од.); при КЗ «Запорізький академічний обласний український музично-драматичний театр

ім. В. Г. Магара» ЗОР створений Культурно-дозвілєвий центр згідно з рішенням сесії обласної ради від 07.10.2021 №105 «Про надання згоди на прийняття майна від ТОВ «Соціальні ініціативи Запоріжжя» (штатна чисельність – 25 од.).

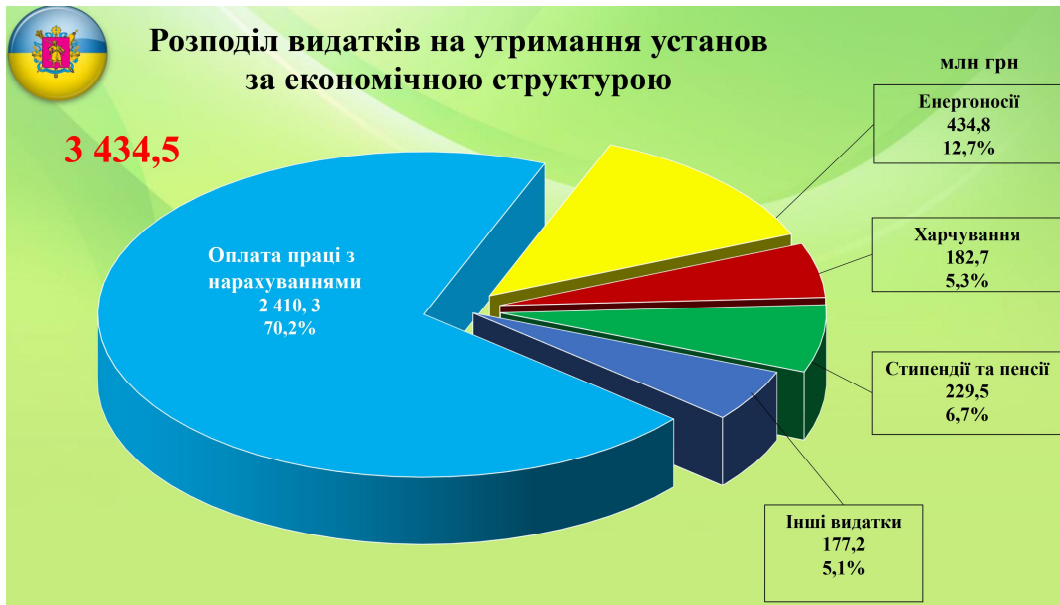

Рисунок 2.4 – Розподіл видатків на утримання установ за економічною структурою [25].

В структурі видатків на утримання установ переважну частку складає оплата праці працівників бюджетних установ 70,2%, або 2410,3 млн грн. Видатки на комунальні послуги та енергоносії складають 12,7%, або 434,8 млн грн., харчування – 5,3%, або 182,7 млн грн, стипендії та пенсії – 6,7% або 229,5 млн грн. Обсяг інших видатків становить 5,1% та складає 177,2 млн грн [25].

РОЗДІЛ 3

ПІДВИЩЕННЯ ДОХОДІВ РЕГІОНАЛЬНОГО БЮДЖЕТУ

3.1 Формування стратегічних напрямів розвитку Запорізького регіону на довгостроковий період

Забезпечення підвищення доходів бюджету регіону є актуальним завданням у контексті ефективного функціонування та розвитку територіальних одиниць. Ця проблема відображає необхідність забезпечення фінансової стійкості та реалізації стратегічних цілей соціально-економічного прогресу на рівні місцевої самоврядування. Підвищення доходів бюджету регіону має безпосередній вплив на ряд ключових аспектів. По-перше, це створює можливості для здійснення реформ та інвестицій у розвиток інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Крім того, це сприяє створенню стабільного економічного середовища, що привертає інвестиції та сприяє розвитку підприємництва, створенню нових робочих місць та зміцненню соціально-економічного потенціалу регіону. Досягнення цих цілей вимагає вдосконалення механізмів податкової політики, а також ефективного управління та контролю за бюджетними процесами. Планування та впровадження ефективних інструментів фінансового управління та стратегічного розподілу ресурсів стають важливими складовими для забезпечення стійкості та розвитку місцевого бюджету. Ретельне вивчення економічних факторів, аналіз ринкових та фінансових тенденцій, а також постійне вдосконалення фінансових стратегій є ключовими у вирішенні завдання з підвищення доходів бюджету регіону. Це дозволить оптимізувати використання фінансових ресурсів та забезпечити належний рівень фінансування для важливих сфер громадського життя, забезпечуючи тим самим стійкий розвиток територіальних одиниць.

З метою підвищення доходів бюджету регіону, необхідно розглянути та запропонувати різноманітні стратегії, які наведені нижче.

Рисунок 3.1 – Стратегічні напрямів розвитку Запорізького регіону на довгостроковий період

Стимулювання інвестицій може бути досягнуто шляхом впровадження програми приваблення інвесторів. Ця програма передбачатиме надання податкових пільг та інших стимулів для інвесторів, що вкладають кошти у регіональні проекти. Також може бути вжита ініціатива створення спеціальних економічних зон з метою привернення іноземних інвестицій. Розвиток місцевих

підприємств може бути підтриманий шляхом активної допомоги малим та середнім підприємствам через фінансову підтримку, консультації та навчання. Такі заходи спрямовані на підвищення конкурентоспроможності цих підприємств. Також слід розглянути можливість підтримки інноваційних технологій та створення сприятливих умов для їхнього розвитку. Для підвищення ефективності податкової системи варто провести аудит та оптимізацію податкових процедур з метою боротьби з ухиленням від сплати податків та неправильними розрахунками. Крім того, доцільно розглянути можливість збільшення податкових ставок для певних галузей або категорій платників, які можуть перенести це збільшення без серйозних негативних наслідків. Розвиток туризму та сервісної галузі може бути шляхом активного просування туристичних маршрутів та подій, що збільшать потік туристів у регіон. Також доцільно покращити якість та розширити спектр послуг для туристів та місцевих жителів. Оптимізація використання природних ресурсів має значний потенціал для збільшення доходів. Рекомендується використання енергетичних та природних ресурсів регіону для розвитку відновлювальної енергетики та екологічно чистих технологій. Розвиток інфраструктури може бути інструментом залучення додаткових доходів у бюджет регіону. Інвестиції у транспортну, енергетичну та комунікаційну інфраструктуру сприятимуть економічному зростанню та привабленню нових бізнесів. Партнерство з приватним сектором може виявитися корисним для обох сторін, сприяючи спільним проектам та ініціативам, які приносять дохід у бюджет регіону.

Визначимо основні стратегічні напрями розвитку Запорізького регіону.

3.1.1 Напрямок Індустріально-технологічний розвиток економіки на інноваційних засадах.

Індустріально-технологічний розвиток економіки на інноваційних засадах включає в себе важливі стратегічні напрямки, такі як розвиток авіаційного машинобудування, будівництво вітрових електростанцій та підтримка функціонування регіонального кластеру «Інжиніринг. Автоматизація. Машинобудування. Металургія». Ці напрямки спрямовані на створення

сучасних індустріальних рішень та використання передових технологій з метою підвищення ефективності та конкурентоспроможності промислового сектору.

Розвиток авіаційного машинобудування передбачає створення і вдосконалення літальних апаратів, їх систем та компонентів з використанням передових матеріалів та технологій. Це сприяє розвитку авіаційної промисловості, забезпеченню безпеки польотів, підвищенню технічної ефективності та зниженню впливу на довкілля. Будівництво вітрових електростанцій є важливим етапом у розвитку відновлювальних джерел енергії. Вони сприяють зменшенню залежності від традиційних джерел енергії, таких як вугілля чи газ, та сприяють збереженню природних ресурсів та скороченню викидів в атмосферу. Підтримка функціонування регіонального кластеру «Інжиніринг. Автоматизація. Машинобудування. Металургія» є важливим кроком у створенні умов для об'єднання підприємств, наукових установ та освітніх закладів для спільної розробки та впровадження новітніх технологій. Це сприяє обміну знаннями, підвищенню конкурентоспроможності та створенню інноваційних продуктів на світовому ринку. У контексті технологій 4.0, ці напрямки спрямовані на впровадження цифрових технологій, штучного інтелекту, Інтернету речей (IoT) та інших інноваційних рішень для оптимізації виробництва, підвищення продуктивності та забезпечення стійкості промислових процесів.

3.1.2 Розвиток бізнес-екосистеми в регіоні

Розвиток бізнес-екосистеми в регіоні є стратегічно важливим для стимулювання економічного зростання та підтримки підприємництва. Низка ініціатив та заходів спрямовані на створення сприятливого середовища для розвитку малого та середнього бізнесу та інноваційних підприємств у регіоні. Однією з ключових стратегій є створення інноваційної інфраструктури, яка включає в себе розбудову бізнес-центрів, академічних та виробничих бізнес-інкубаторів, центрів підтримки підприємництва, ФабЛабі, коворкінг-центри тощо. Це сприяє створенню сприятливого середовища для співпраці, обміну ідей, залучення та підтримки молодих та інноваційних підприємців. Ще одним

важливим аспектом є інформаційне забезпечення інвестиційних процесів та проведення експертної оцінки інвестиційного середовища. Створення та розвиток індустріальних парків сприяє концентрації виробництва, обміну знаннями та ресурсами між підприємствами. Також важливою є підтримка коопераційних зав'язків шляхом створення кластерів у різних сферах діяльності, таких як туризм, сільське господарство, харчова промисловість та промисловість загалом. Це сприяє об'єднанню ресурсів та компетенцій для спільного розвитку та конкурентоспроможності. Створення аналітичних інструментів для обґрунтування заходів економічної політики в Запорізькому регіоні є ключовим для забезпечення прозорості та підтримки бізнес-спільноти. Фінансово-кредитні інструменти розвитку бізнесу також відіграють важливу роль у забезпеченні фінансових ресурсів для розвитку підприємств. Проведення міжнародних інвестиційних форумів сприяє привертанню іноземних інвесторів та сприяє міжнародній співпраці для спільного розвитку. Ці заходи стимулюють розвиток бізнесу, сприяють обміну досвідом та реалізації нових проектів, що забезпечують росту та стабільність економіки регіону.

3.1.3 Розвиток туристично-рекреаційного потенціалу

Розвиток туристично-рекреаційного потенціалу передбачає комплексний підхід до модернізації та поліпшення інфраструктури, спрямований на збільшення привабливості регіону для відвідувачів. Декілька ключових напрямків діяльності є важливими для досягнення цієї мети:

1) *Модернізація мережі закладів сфери культури.* Включає оновлення та розвиток музеїв, театрів, галерей та інших культурних центрів. Оновлення та розширення їхніх експозицій, впровадження інтерактивних технологій, спрямованих на привертання уваги відвідувачів.

2) *Підтримка та розвиток туризму.* Організація різноманітних подій, фестивалів, концертів, культурних та спортивних заходів для залучення туристів та місцевого населення.

3) *Реконструкція та благоустрій об'єктів інфраструктури туризму.* Оновлення та модернізація готелів, ресторанів, туристичних маршрутів,

пляжних зон, парків та інших об'єктів для поліпшення комфорту та задоволення потреб відвідувачів.

4) *Реставрація пам'яток архітектури та містобудування місцевого значення.* Відновлення та збереження історичних та культурних об'єктів, що відіграють важливу роль у привертанні туристів та підвищенні престижу регіону.

5) Створення належних умов для відпочинку. Розвиток туристичної інфраструктури, яка включає в себе парки, спортивні та розважальні заклади, туристичні маршрути, які дозволять відвідувачам насолоджуватися часом, проведеним у регіоні.

6) Створення Туристичного інформаційного центру: Центр, який надає інформацію та консультації туристам, допомагаючи їм планувати маршрути, отримувати інформацію про події, місцеві атракції та послуги.

3.1.4 Модернізація транспортно-логістичної інфраструктури в умовах зовнішніх викликів: відновлення КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя».

3.4.5 Напрямок створення добробуту, безпеки та відтворення людського капіталу

Охорона здоров'я. Вдосконалення медичної системи, включаючи реформування, забезпечення доступу до медичних послуг та підвищення якості медичної допомоги.

Освіта та професійна підготовка. Модернізація освітньої системи, адаптована до потреб ринку праці, що відповідає сучасним вимогам і технологічним трендам.

Ринок праці. Зменшення безробіття шляхом збалансованого розвитку освіти та навичок, що відповідають потребам ринку праці.

Економічний розвиток. Стимулювання економічного зростання, підвищення рівня доходів населення, розвиток соціальної інфраструктури та забезпечення житла.

Спорт та здоровий спосіб життя. Розвиток інфраструктури для фізичної активності та спорту, просування здорового способу життя.

Соціальна підтримка. Покращення умов життя у вразливих груп населення, підтримка дітей та людей, які потребують особливої соціальної уваги.

Інфраструктура. Розвиток та модернізація інфраструктури водопостачання, каналізації, енергетики та адміністративних послуг.

Безпека та цивільний захист. Підвищення рівня безпеки та реагування на надзвичайні ситуації через модернізацію системи цивільного захисту та підвищення обізнаності громадськості.

Громадянське суспільство. Стимулювання громадської активності та формування партнерських відносин між громадськістю та органами влади.

3.1.6 Екологічна безпека та збереження природних ресурсів

Впровадження ефективних технологій очищення стічних вод та відходів на підприємствах. Створення програм з утилізації відходів та зменшення забруднення повітря. Розвиток інфраструктури для відновлення природних ресурсів та очищення забруднених об'єктів. Створення ефективної системи контролю за відходами та забрудненням.

3.1.7 Гармонійний просторовий розвиток

Стимулювання самозайнятості в сільській місцевості. Розвиток програм та підтримки для особистих селянських господарств, надання доступу до ресурсів, освіти та ринків збуту, що сприятиме залученню громадян до активної підприємницької діяльності.

Розвиток сільськогосподарського виробництва. Запровадження інноваційних технологій у сільському господарстві для підвищення ефективності та якості виробництва, що допоможе у збільшенні обсягів переробки сільськогосподарської продукції.

Організація та підтримка інфраструктури. Розвиток та покращення автомобільних доріг, систем зрошення, збереження родючості ґрунтів, що сприятиме підвищенню якості сільськогосподарської продукції та забезпечить легкий доступ до ринків.

Підвищення якості управління. Вдосконалення управлінських рішень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування через розширення системи просторового планування та використання сучасних практик управління територіями.

3.2 Моделювання доходів регіонального бюджету

Сформуємо прогностичні фінансові інвестиції регіону на стратегічні програми розвитку відповідно до існуючих ретроспективних часових рядів.

Ряд динаміки – це послідовність спостережень одного показника (ознаки), які упорядковані відповідно до послідовно зростаючих або спадних значень іншого показника (ознаки). Якщо цей упорядкований показник – час, то такий ряд має назву часового ряду. Це важливий інструмент для аналізу економічних явищ, які змінюються з часом.

У контексті соціально-економічних систем, дослідження часових рядів динаміки є важливим для розуміння структури, класифікації та аналізу впливу основних факторів на складові часових рядів. Це дозволяє розкрити темпи і пропорції у розвитку економічних процесів та передбачити їхню можливу поведінку у майбутньому.

Часові ряди можуть бути моментними або інтервальними. Моментні ряди характеризують певний момент часу (наприклад, випуск продукції на початку кожного місяця), тоді як інтервальні ряди представляють агреговані дані за певний проміжок часу (наприклад, середній фонд заробітної плати за квартал або за рік).

Формально, часовий ряд записують як послідовність членів (рівнів): $y_1, y_2, \dots, y_t, \dots, y_n$, де n - це кількість членів ряду, або скорочено: y_t , де t – порядковий номер рівня ряду, що набуває значень від 1 до n . Довжина ряду - це тривалість від початкового рівня спостережень y_1 до кінцевого y_n .

Часовий аналіз і прогнозування часових рядів є важливими для різних областей, в нашому випадку для прогнозування фінансових інвестицій на

розвиток регіональних програм. Застосуємо для прогнозу метод підбору тренду.

Вибір апроксимуючої кривої методом підбору тренду, як правило, відбувається вже за згладженим рядом. Існує кілька підходів до вибору форми кривої, що адекватна заданому динамічному ряду. Найпростіший перший – візуальний, тобто вибір форми тренду на основі графічного зображення динамічного ряду. На результат вибору впливає масштаб графічного зображення. Графіки різних кривих зростання наведено на рисунку 3.1. За графіком і за результатами теоретичного аналізу даної тенденції можна передбачити характер тієї чи іншої динаміки економічного процесу.

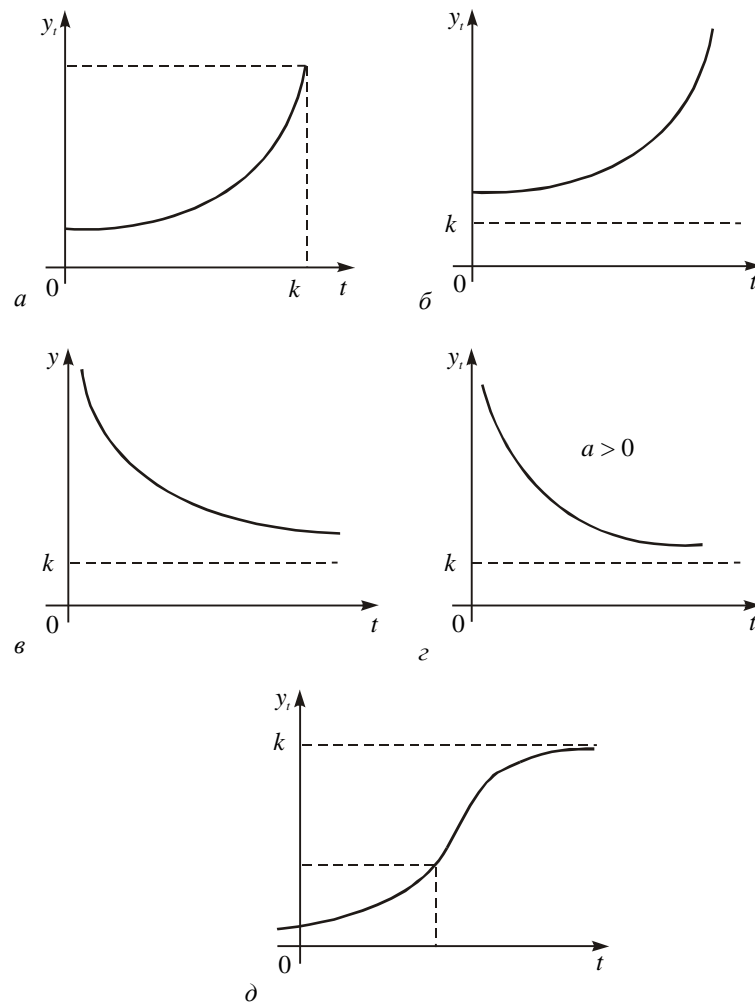

Рисунок 1.1 – Графіки різних кривих зростання:

а — параболічної; б, в, — модифікованої експоненти;

г — кривої Гомперця; д — логістичної кривої

Сформована таблиця надає інформацію про планове фінансування стратегічних напрямків розвитку Запорізького регіону протягом 2019-2023 років. У таблиці представлені основні показники, виражені гривневому еквіваленті, для різних сфер розвитку:

Створення добробуту, безпечності та відтворення людського капіталу. Спостерігається зростання планових фінансувань у 2021 році порівняно з попередніми роками, але в порівнянні з 2022 роком, витрати зменшились. Це вказує на перерозподіл або переоцінку пріоритетів у фінансуванні програм.

Таблиця 3.1 – Напрями відповідно плану заходів Стратегії розвитку Запорізького регіону 2019-2021, 2021-2023рр. (тис.грн)

Показники	2019	2020	2021	2022	2023
Створення добробуту, безпечності та відтворення людського капіталу	1857587,2	1900312	1910527,37	2004784,8	1925077,32
Індустріально-технологічний розвиток економіки на інноваційних засадах	14678565	14832678	15447495	15700595	22654270
Розвиток бізнес-екосистеми в регіоні	16562	18324	17110	15611	13927
Розвиток туристично-рекреаційного потенціалу	192675	197615	208710,1	273818,2	282926,1
Реалізації стратегії розвитку КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя»	1000000	900000	1 000 000	2 000 000	1 000 000
Екологічна безпека та збереження природних ресурсів	512350	513260	564950	575250	782050
Гармонійний просторовий розвиток	6575653	6568823	7491252,5	4358870,3	5461087,8

Індустріально-технологічний розвиток економіки на інноваційних засадах. Постійне зростання фінансування у цьому напрямку вказує на акцент на розвиток технологій та індустріальних секторів як пріоритетних для регіону.

Розвиток бізнес-екосистеми в регіоні. Спостерігається диспаритет у фінансуванні цього напрямку, зі зменшенням виділень у 2023 році порівняно з

попередніми роками. Це може свідчити про необхідність переоцінки стратегічних планів у цьому аспекті.

Розвиток туристично-рекреаційного потенціалу. Постійне зростання фінансування у цьому напрямку підкреслює важливість туристичної сфери для економічного розвитку регіону.

Реалізація стратегії розвитку КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя». Фінансування у 2022 році має значне зростання, що свідчить про спрямованість на розвиток аеропортової інфраструктури регіону.

Екологічна безпека та збереження природних ресурсів. Різне зростання виділень у цьому напрямку в 2021 та 2022 роках вказує на акцент регіональної політики на екологічних питаннях..

Гармонійний просторовий розвиток. Помітний спад фінансування у 2022 році вказує на можливі труднощі у реалізації стратегічних проєктів розвитку простору та планування міських облаштувань.

Динаміка планового фінансування стратегічних напрямів розвитку регіону наведена на рис.3.2.

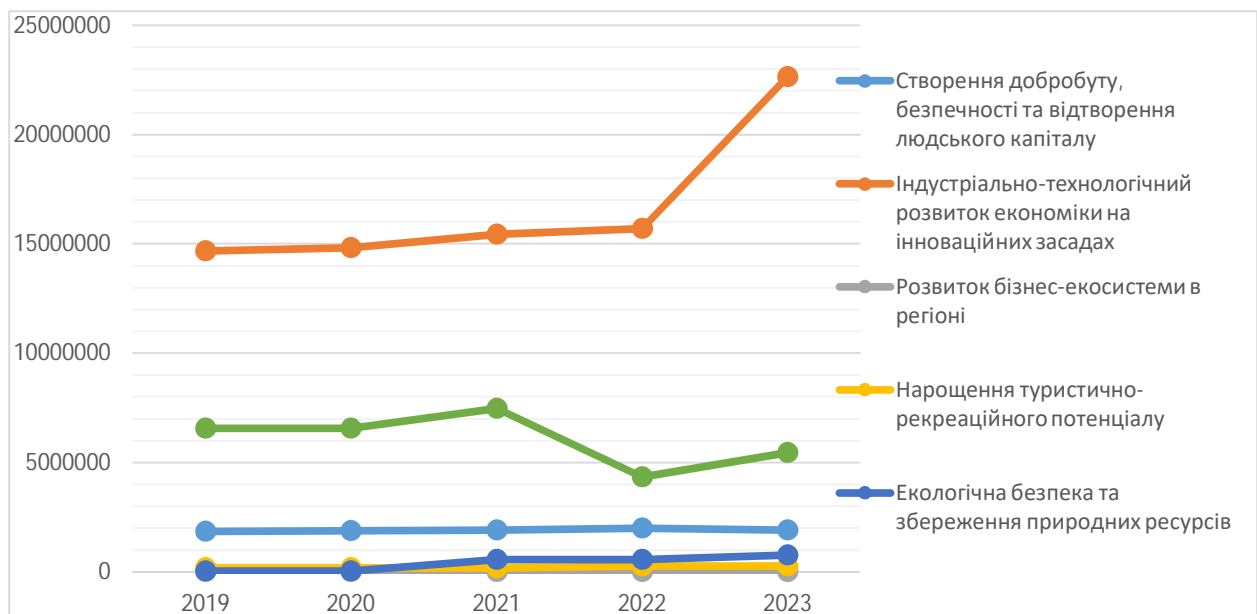

Рисунок 3.2 – Динаміка планового фінансування стратегічних напрямів розвитку регіону (2019-2023рр.)

Моделювання за допомогою підбору тренду наведено на рис.3.3.

Для напрямку створення добробуту, безпеки та відтворення людського капіталу отримали поліном другого порядку. Прогнозні дані наведені в таблиці 3.2.

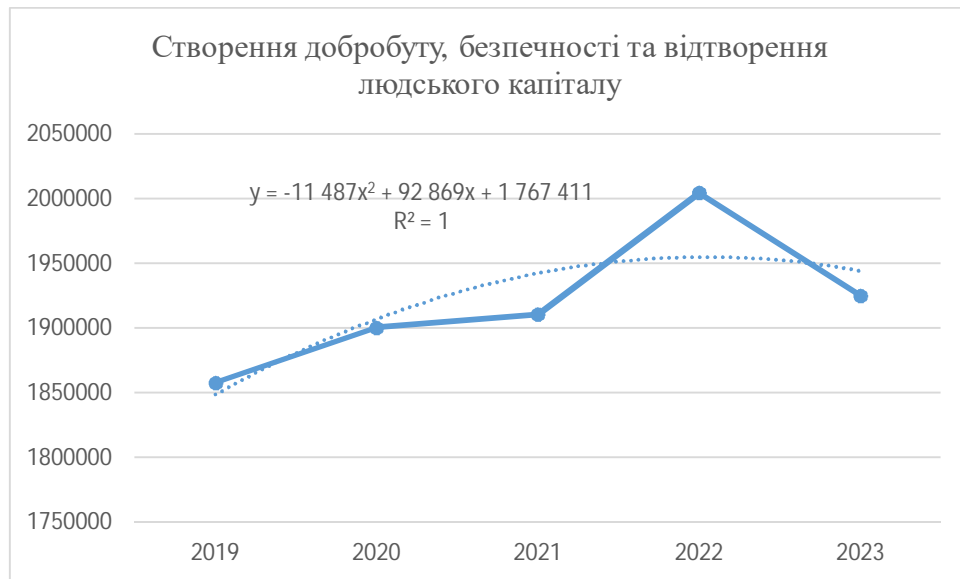

Рисунок 3.3 – Моделювання стратегічного напрямку створення добробуту, безпеки та відтворення людського капіталу

Для напрямку індустріально-технологічний розвиток економіки на інноваційних засадах отримали лінійний тренд (рис.3.4)

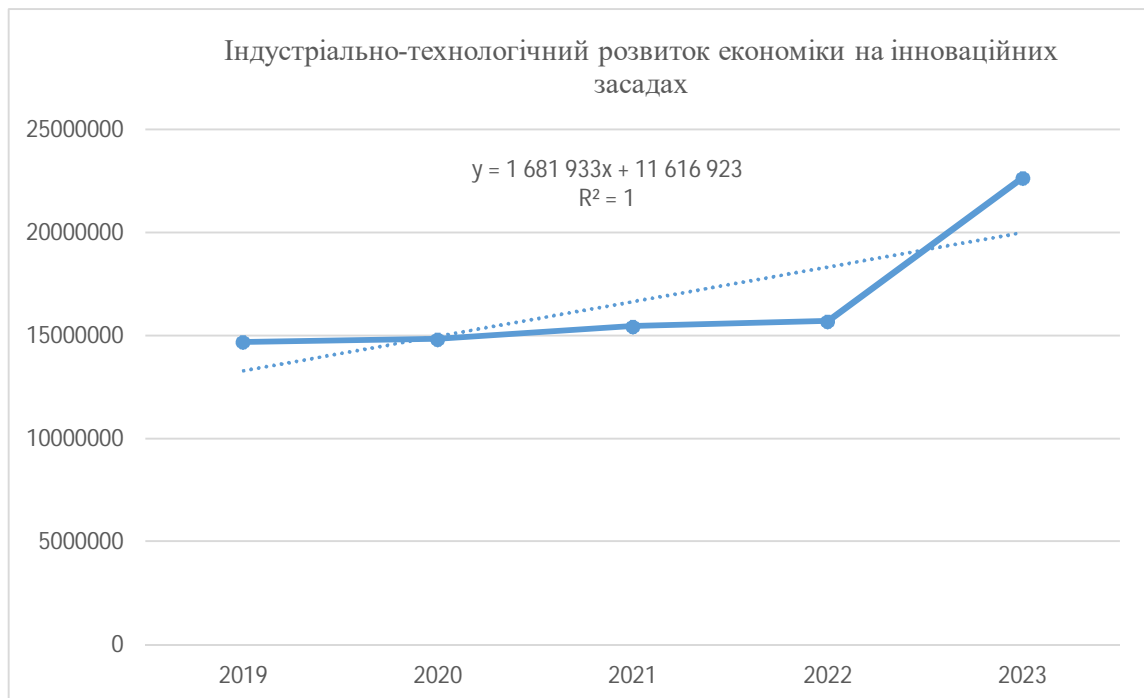

Рисунок 3.4 – Моделювання стратегічного напрямку індустріально-технологічний розвиток економіки на інноваційних засадах

Для напрямку розвиток бізнес-екосистеми в регіоні отримали лінійний тренд.

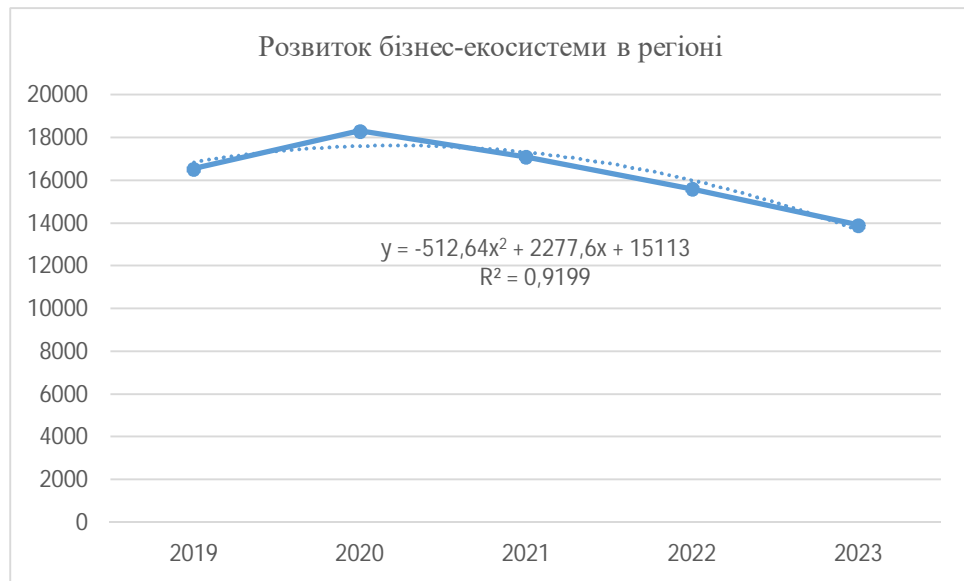

Рисунок 3.5 – Моделювання стратегічного напрямку розвитку бізнес-екосистеми в регіоні

Для напрямку розвитку туристично-рекреаційного потенціалу отримали експоненціальну лінію тренду (рис.3.6).

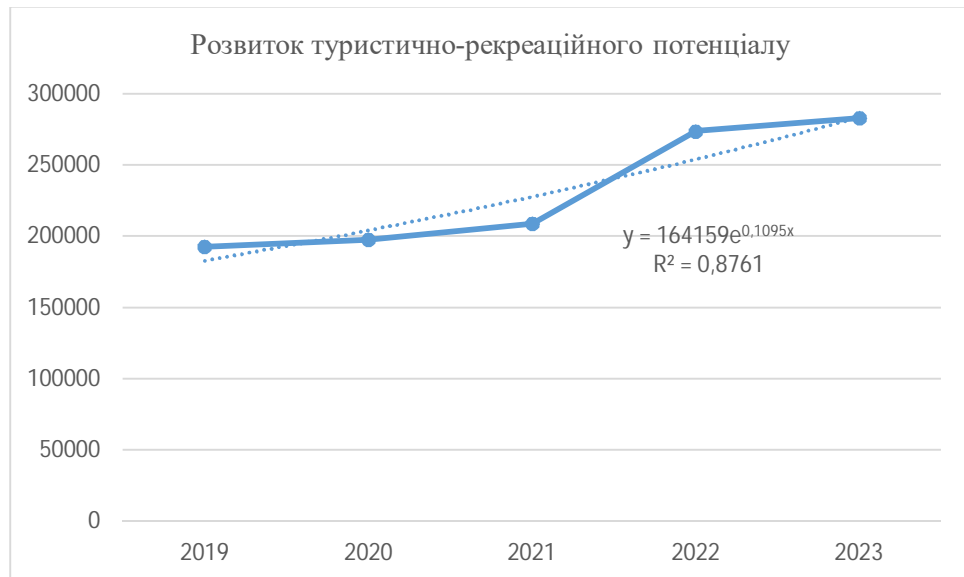

Рисунок 3.6 – Моделювання стратегічного напрямку розвитку туристично-рекреаційного потенціалу

Для напрямку розвитку КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя» отримали поном другого порядку (рис.3.7)

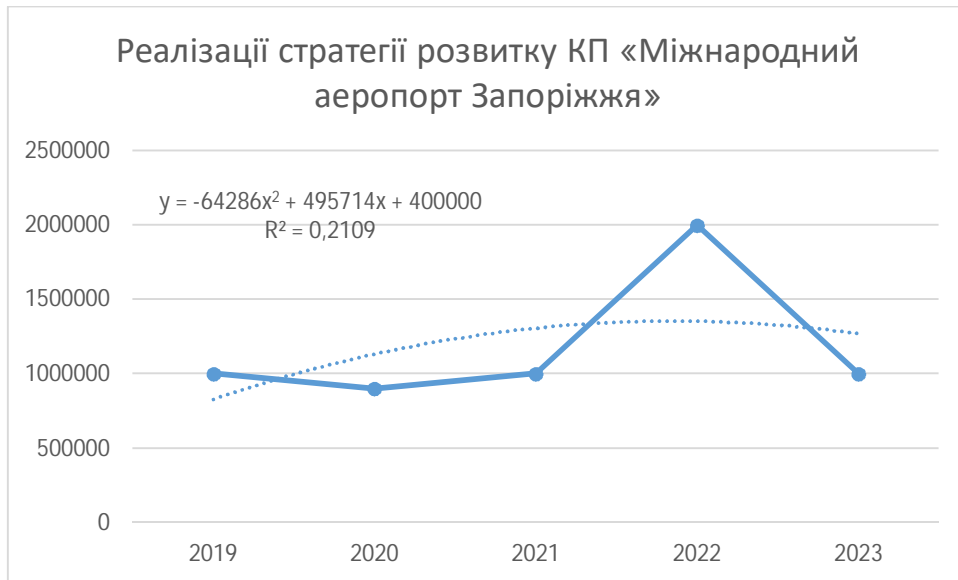

Рисунок 3.7 – Моделювання стратегічного напрямку розвитку КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя»

Для напрямку екологічна безпека та збереження природних ресурсів отримали лінійний тренд (рис.3.8).

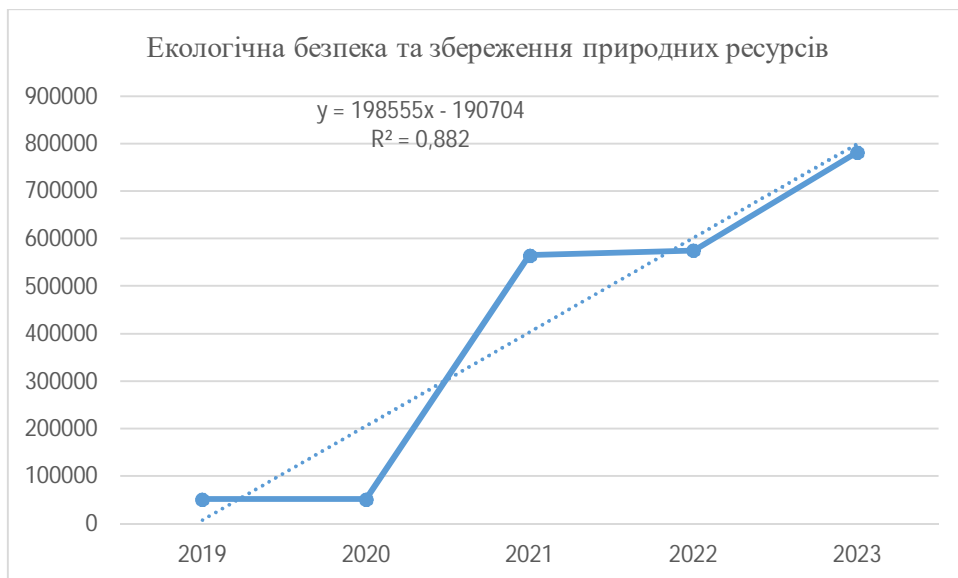

Рис.3.8 – Моделювання стратегічного напрямку екологічна безпека та збереження природних ресурсів

Для напрямку гармонійний просторовий розвиток отримали поліном третього порядку (рис.3.9)

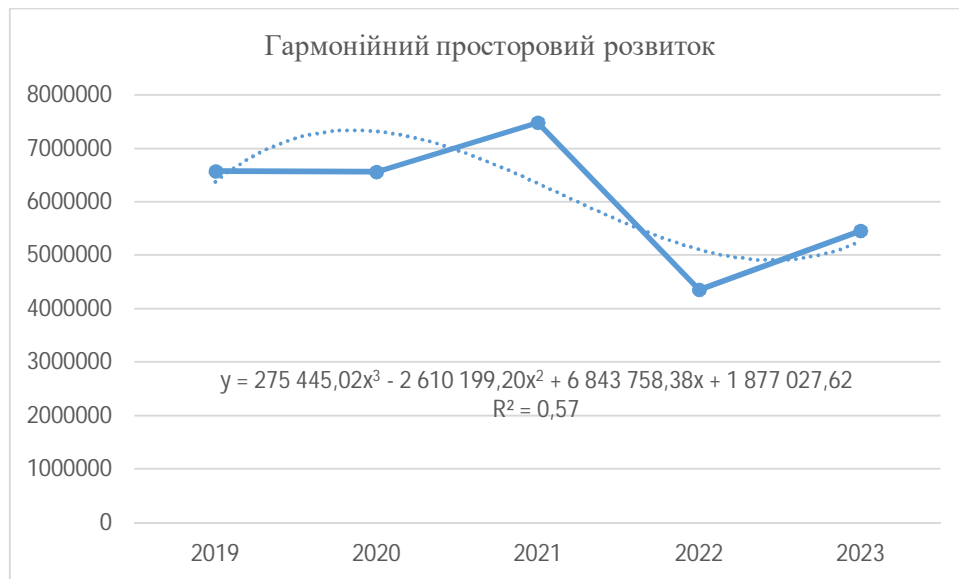

Рис.3.9 – Моделювання стратегічного напрямку гармонійний просторовий розвиток

В результаті прогнозу за отриманими функціями отримали наступні результати (таблиця 3.2)

Таблиця 3.2 – Прогноз фінансування стратегічних заходів на період 2024-2026рр.

Показники	2024	2025	2026	Прогнозна модель
Створення добробуту, безпечності та відтворення людського капіталу	1911093	1854631	1775195	$y = -11\,487x^2 + 92\,869x + 1\,767\,411$
Індустріально-технологічний розвиток економіки на інноваційних засадах	21708521	23390454	25072387	$y = 1\,681\,933x + 11\,616\,923$
Розвиток бізнес-екосистеми в регіоні	10323,56	5936,84	524,84	$y = -512,64x^2 + 2277,6x + 15113$
Розвиток туристично-рекреаційного потенціалу	1098920,47	1282073,88	1465227,294	$y = 164159e0,1095x$
Реалізації стратегії розвитку КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя»	1059988	719984	251408	$y = -64286x^2 + 495714x + 400000$
Екологічна безпека та збереження природних ресурсів	1000626	1199181	1397736	$y = 198555x - 190704$
Гармонійний просторовий розвиток	8468531,02	16361217,3	30602196,1	$y = 275\,445,02x^3 - 2\,610\,199,20x^2 + 6\,843\,758,38x + 1\,877\,027,62$

Визначимо однофакторні регресійні лінійні модель залежності доходів регіонального бюджету від стратегічних напрямів, динаміка яких з кожним роком зростає відповідно до прогнозу.

Таблиця 3.3 – Результати побудови однофакторних регресійних моделей

F	Значимість F	Множинний R	R ²
Індустріально-технологічний розвиток економіки на інноваційних засадах			
3,627	0,0153	0,739	0,547
$y=1493580389+74,74x$			
Розвиток туристично-рекреаційного потенціалу			
52,75059	0,005386	0,972722	0,946189
$y=980891038,335+7606,10x$			
Екологічна безпека та збереження природних ресурсів			
4,635	0,0120	0,779	0,607
$y=1332685738,37+2385,4$			
Гармонійний просторовий розвиток			
8,575	0,061	0,8607	0,740
$y=4221281467,53-243,34$			

Виходячи з результатів моделей тільки три напрями будуть здійснювати позитивний вплив на зростання доходів бюджету Запорізького регіону. Виходячи з відсотку впливу кожного чинника зробимо прогноз можливих доходів бюджету Запорізького регіону.

Таблиця 3.4 – Прогноз доходів бюджету Запорізького регіону 2024-2026рр.

Показник	Індустріально-технологічний розвиток економіки на інноваційних засадах, %)	Розвиток туристично-рекреаційного потенціалу, %	Екологічна безпека та збереження природних ресурсів, %	2024	2025	2026
Доходи бюджету Запорізького регіону, тис.грн	18	35	26	5650640317	10114646167	18105216640

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи викладені положення кваліфікаційної роботи можна зробити наступні висновки:

Після ретельного аналізу потенційних джерел доходів регіонального бюджету можна визначити наступні закономірності:

По-перше, диверсифікація джерел доходів є критично важливою для стабільності регіональних фінансів. Розгляд нових галузей, таких як відновлювана енергетика, екологічні технології та інші перспективні сектори, вказує на можливості отримання нових надходжень. По-друге, стратегічні партнерства, зокрема державно-приватне партнерство (ДПП), мають потенціал для реалізації проектів, що приносять дохід, особливо у сфері інфраструктурного розвитку. По-третє, впровадження нових податкових інструментів, таких як оподаткування вартості землі та екологічні податки, може стати важливим джерелом фінансування та сприяти збільшенню бюджетних надходжень. По-четверте, ретельний аналіз фінансових ризиків, а також оцінка суспільних потреб та громадської прийнятності нових фіскальних стратегій, є важливими етапами у впровадженні нових джерел доходів. І нарешті, стратегічне планування і етапна реалізація нових ініціатив є важливими для забезпечення успішності та ефективності нових джерел доходів, зменшуючи ризики та максимізуючи їхній внесок у фінансову стійкість та розвиток регіону. В цілому, цей аналіз підкреслює важливість ретельного планування, аналізу і стратегічного підходу до розвитку нових джерел фінансування регіональних бюджетів. Управління доходами регіонального бюджету є складним процесом, що поєднує множинність *інструментів та методів оптимізації*, до яких входять: диверсифікація джерел доходів, оптимізація податкових надходжень, управління борговими зобов'язаннями.

Диверсифікація джерел доходів включає: впровадження нових механізмів для розширення доходної бази, залучення інвестицій та фінансування для збільшення доходів, розгляд можливостей для розвитку нових доходних

напрямоків. *Оптимізація податкових надходжень* включає: підвищення ефективності системи стягнення податків та інших обов'язкових платежів; модернізація системи оподаткування для збільшення доходів, удосконалення механізмів контролю за податковими зобов'язаннями. *Управління борговими зобов'язаннями* визначено наступними категоріями: оцінка стану боргових зобов'язань регіону, розроблення стратегії зниження боргу або оптимізації його структури, планування погашення боргових зобов'язань.

Проаналізувавши надходження можна зробити наступні висновки:

- 1) Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості:
  - За 2020 рік становили 86% від загальних податкових надходжень.
  - У 2021 році зросли до 87%.
  - У 2022 році, хоча становили ту саму частку в податкових надходженнях у розмірі 86%, фактична сума значно збільшилася на 25,37% порівняно з 2021 роком.
- 2) Податок та збір на доходи фізичних осіб:
  - Частка у 2020 році становила 73%.
  - Зросла до 81% у 2021 році.
  - В 2022 році знову знизилася до 72%, але загальна сума стрімко збільшилася на 21,74% порівняно з 2021 роком.
- 3) Податок на прибуток підприємств:
  - За 2020 рік становив 13% від загальних податкових надходжень.
  - Різко зменшився до 7% у 2021 році.
  - Проте в 2022 році знову збільшився до 14%, а загальна сума зросла на 116,4%.
- 4) Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів:
  - Становили 10% від загальних податкових надходжень у 2020 році.
  - Зменшились до 9% у 2021 році.
  - У 2022 році знову питома вага складала 10%, але загальна сума зросла на 35,6%.

Структура неподаткових надходжень регіонального бюджету відображає різноманіття джерел фінансування. Збільшення деяких показників (наприклад, доходів від підприємницької діяльності, інших надходжень) та зменшення інших (наприклад, адміністративних зборів) свідчать про динамічний характер формування бюджету та можливі зміни в господарській діяльності регіону.

Загальний аналіз трансфертів показує, що рівень фінансової підтримки від державного бюджету до місцевих бюджетів зменшився порівнюючи 2022 з 2020 роком. Це може вплинути на спроможність місцевих органів управління надавати соціальні послуги та інвестувати в інфраструктурні проекти. Таким чином, зниження обсягу державних трансфертів до регіональних бюджетів за останні три роки свідчить про складні економічні та фінансові умови, що можуть вплинути на соціально-економічний розвиток регіонів та їхню здатність надавати необхідні послуги мешканцям.

Основні напрямки видатків у 2022 році:

- Ø утримання обласних установ та закладів – 3434,5 млн грн (58,3%);
- Ø реверсна дотація – 38,5 млн грн (0,7%);
- Ø будівництво та ремонт доріг – 1672,3 млн грн (28,4%);
- Ø природоохоронні заходи – 104,4 млн грн (1,8%);
- Ø регіональні програми соціального спрямування – 149,5 млн грн (2,5%);
- Ø цільові субвенції з державного бюджету, які перераховуються територіям області – 297,9 млн грн (5,1%), зокрема: додаткова дотація на заклади освіти та охорони здоров'я – 77,5 млн грн; додаткова дотація на енергоносії – 57,2 млн грн; цільові кошти на інклюзивно-ресурсні центри та приватні школи – 72,4 млн грн; придбання житла для дітей-сиріт – 50,0 млн грн; надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами – 31,7 млн грн; підтримка осіб, які постраждали від домашнього насильства – 9,1 млн грн; Резервний фонд – 35,0 млн грн.

У порівнянні із затвердженим бюджетом на 2021 рік обсяг видаткової частини збільшився на 32,7% (1452,8 млн грн), зокрема:

- утримання установ зростає на 21,1% (599,2 млн грн);
- видатки на будівництво та ремонт доріг збільшено у 2,2 рази (+ 937,7млн грн);
- видатки на регіональні програми зменшено на 63,3 млн грн, або 29,7%, у зв'язку з тим, що в початковому бюджеті на 2021 рік передбачалися кошти в сумі 25,3 млн грн на співфінансування проєкту, 9 який реалізується в рамках Надзвичайної кредитної програми на відновлення України, – термомодернізація будівлі головного корпусу Запорізької обласної клінічної лікарні, а також на 32,5 млн грн зменшено нерозподілені видатки по Програмі розвитку охорони здоров'я на 2018-2022 роки. Це пов'язано із необхідністю забезпечення зростання заробітної плати працівникам закладів охорони здоров'я, які знаходяться на утриманні з обласного бюджету (спрямовано додатково 29,1 млн грн);
- фонд охорони навколишнього природного середовища майже на рівні 2021 року (104,4 млн грн на 2022 рік, 104,8 млн грн – 2021 рік);
- цільові субвенції з державного бюджету, які перераховуються територіям області зменшились на 9,5% (-31,4 млн грн), що пов'язано зі зменшенням вдвічі обсягу додаткової дотації на заклади освіти та охорони здоров'я, а також передачею цільових видатків на інсуліни до державного бюджету.

За рахунок коштів обласного бюджету утримується 132 заклади із штатною чисельністю 14,3 тис. штатних одиниць.

Найбільшу мережу має Департамент освіти і науки – 58 закладів із штатною чисельністю 7,8 тис. од.

По Управлінню молоді, фізичної культури та спорту налічується 23 заклади, Департаменту культури та інформаційної політики – 16, Департаменту соціального захисту населення – 15, Департаменту охорони здоров'я (без КНП) – 10, Службі у справах дітей – 7.

Сформовані основні стратегічні напрями розвитку Запорізького регіону: індустріально-технологічний розвиток економіки на інноваційних засадах,

розвиток бізнес-екосистеми в регіоні, розвиток туристично-рекреаційного потенціалу, модернізація транспортно-логістичної інфраструктури в умовах зовнішніх викликів: відновлення КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя», напрям створення добробуту, безпечності та відтворення людського капіталу, екологічна безпека та збереження природних ресурсів, гармонійний просторовий розвиток

Сформовано прогностичні фінансові інвестиції регіону на стратегічні програми розвитку ґрунтуючись на існуючих ретроспективних часових рядах за допомогою методу підбору тренду:

- для напрямку створення добробуту, безпечності та відтворення людського капіталу отримали поліном другого порядку;
- для напрямку індустріально-технологічний розвиток економіки на інноваційних засадах отримали лінійний тренд;
- для напрямку розвиток бізнес-екосистеми в регіоні отримали лінійний тренд.
- для напрямку розвиток туристично-рекреаційного потенціалу отримали експоненціальну лінію тренду
- для напрямку розвитку КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя» отримали поліном другого порядку
- для напрямку екологічна безпека та збереження природних ресурсів отримали лінійний тренд
- для напрямку гармонійний просторовий розвиток отримали поліном третього порядку

Визначено однофакторні регресійні лінійні модель залежності доходів регіонального бюджету від стратегічних напрямів, динаміка яких з кожним роком зростає відповідно до прогнозу.

Виходячи з результатів моделей тільки три напрями будуть здійснювати позитивний вплив на зростання доходів бюджету Запорізького регіону: індустріально-технологічний розвиток економіки на інноваційних засадах,

розвиток туристично-рекреаційного потенціалу, екологічна безпека та збереження природних ресурсів.

Виходячи з відсотку впливу кожного чинника зроблено прогноз можливих доходів бюджету Запорізького регіону. Доходи регіонального бюджету будуть складати: 2024 р. – 5650640317 тис.грн; 2025 р. – 10114646167 тис.грн; 2026 р. – 18105216640 тис.грн

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бедринець М.Д. Бюджетна децентралізація як необхідна умова регіонального розвитку. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2018. № 9. С. 98–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2018_9_18.
2. Бюджетна система: підруч. / за ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 624 с.
3. Бюджетний кодекс України №2456-VI від 29.09.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n1169>. (Дата звернення: 28 вересня 2023р.)
4. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 року із змінами та доповн. № 2456–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 17.09.2023).
5. Бюджетний менеджмент: підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; за заг. ред. В. Федосова. Київ: КНЕУ, 2004. 864 с.
6. Власюк Н.І. Місцеві фінанси : навч. посіб. Київ : Алерта, 2011. 328 с.
7. Глухова В.І. Аналіз податкових надходжень до державного бюджету України в сучасних умовах. Міжнародний науковий журнал Інтернаука 2017. № 5. С. 111–114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_5_34
8. Далєвська Т.А. Економічний зміст фінансового забезпечення розвитку місцевого самоврядування у системі міжбюджетних відносин. Ефективна економіка. № 7. 2014. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3221> (дата звернення: 20.09.2023).
9. Далєвська Т.А. Фінансово-бюджетне та стратегічне планування регіонального розвитку на засадах смартспеціалізації. Світ фінансів. Вип. 1(58). 2019. С. 43–53.
10. Єгоркіна Т.О. Вдосконалення системи формування доходів Державного бюджету: зниження негативного впливу внутрішніх та зовнішніх факторів URL: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67696.doc.htm.

11. Закон України «Про місцеве самоврядування» № 1702-IX від 16.07.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>. (Дата звернення: 27 вересня 2023р.)
12. Західна О.Р. Аналіз доходів та видатків державного бюджету України. Науковий журнал «Молодий вчений». Харків, 2018. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/2/59.pdf>
13. Звіти про виконання бюджету: Державна казначейська служба України. URL: <http://www.treasury.gov.ua> (дата звернення: 20.01.2020).
14. Квасниця О.В., Білобран Г.Ю., Стасюк М.В. Формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації/ III Міжнародна науково-практична конференція «Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи» 23–24 грудня 2016р. м. Одеса. 2016. С. 168–169.
15. Коляда Т.А., Мороз О.О. Бюджетне фінансування соціальних послуг в Україні: особливості та перспективи розвитку. Бізнес Інформ. 2019. № 10. С. 199–206. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-10_0-pages-199_206.pdf.
16. Кудряшов В.П. Курс фінансів: Навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 431
17. Ліснічук О.А. Трансформація бюджетного інструментарію регіонального розвитку. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2020. № 16. С. 162–168.
18. Ліснічук О.А., Литовченко Н.А. Формування дохідної частини місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2018. № 2. С. 169–180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2018_2_15.
19. Місцеві фінанси : підруч. / за ред.д.е.н. проф. О.П. Кириленко. 2-ге вид., доп. і пере-роб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ , 2014. 448 с.
20. Мотузка О.М. Статистичний аналіз доходів державного бюджету України. Статистика та економіка, аналіз, 2015. № 1. С. 23–27.
21. Набатова Ю. О., Ус Т. В. Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів. Ефективна економіка. 2015. №5.

URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4100>. (Дата звернення: 26 вересня 2023р.).

22. Нечипоренко А.В., Качула А.В. Практика формування та виконання місцевих бюджетів України (на прикладі бюджету міста Луцьк). Проблеми системного підходу в економіці. 2019. № 5. С. 106–111.

23. Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: монографія. Донецьк: Юго-Восток, Лтд, 2005. 642 с.

24. Про основні підсумки соціально-економічного розвитку Запорізького регіону. Запорізька обласна державна адміністрація. URL: <https://www.zoda.gov.ua/article/804/pro-osnovni-pidsumki-sotsialno-ekonomichnogo-rozvitku-zaporizkoji-oblasti.html>

25. Про виконання бюджету Запорізької області. Запорізька обласна державна адміністрація. URL: <https://www.zoda.gov.ua/article/551/pro-vikonannya-oblasnogo-bjudzhetu.html>.

26. Сайт Міністерства фінансів України URL: <http://www.minfin.gov.ua/>

27. Сокирко О.С., Плахотнюк В.В. Аналіз стану доходів місцевих бюджетів при реалізації реформи бюджетної децентралізації. Бізнес Інформ. 2019. № 7. С. 304–311. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-7-304-311>.

28. Стеців Л.П., Копилюк О.І. Фінанси: навч. посіб. Київ: Знання, 2007. 235 с.

29. Тарасюк М. Формування доходів бюджету в умовах трансформації економіки. Вісн. Київ. КНТЕУ. 2015. № 5. С. 63–71.

30. Тарасюк М.В. Формування доходів бюджету в умовах трансформації економіки. Вісн. КНТЕУ, 2015, № 5. С. 63–71.

31. Тарасюк М.В., Сироветник О.С. Доходи державного бюджету в системі соціально-економічного розвитку України. Міжнародні економічні відносини та світове господарство, 2018, № 21(2). С. 93–97.

32. Теорія фінансів: підручник / П.І. Юхименко та ін.; за заг. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. Київ: Центр учбов. літ-ри, 2010. 573 с.

33. Трещов М. Децентралізація як засіб ресурсної самодостатності територіальних громад: теоретичний аспект. Державне управління та місцеве самоврядування. 2015. 2(25). С. 60–69.

34. Фаріон-Мельник А.І., Сернецький В.М. Проблема зв'язку між рівнем децентралізації бюджетних коштів та зростанням регіональної економіки. Галицький економічний вісник. «Серія «Економіка». 2020. Т. 63. № 2. С. 96–108.
35. Фінанси: підручник / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. К.: Знання, 2008. 611 с.
36. Хмарук Ю.В. Теоретичні підходи до визначення поняття “система доходів Державного бюджету України”. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2011. Вип. 7(2). С. 434–439.
37. Хмарук Ю.В. Теоретичні підходи до визначення поняття «система доходів Державного бюджету України». Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2011. Вип. 7(2). С. 434–439.
38. Чугунов І., Макогон В. Бюджетно-податкова політика в умовах інституційних перетворень. Вісн. КНТЕУ. 2014. № 4. С. 79–91.
39. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2150-VIII. Відомості Верховної Ради України. 23.03.2017.
40. Чугунов І., Макогон. В. Бюджетно-податкова політика в умовах інституційних перетворень. Вісн. Київ. нац. торг.- екон. ун-ту, 2014, № 4. С. 79–91.
41. Khalatur S., Masiuk Y., Kachula S., Brovko L., Karamushka O., Shramko I. (2021). Entrepreneurship development management in the context of economic security, *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 9(1): 558–573. URL: [https://doi.org/10.9770/jesi.2021.9.1\(35\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2021.9.1(35)). (Дата звернення: 30 вересня 2021р.).
42. Kondrashov, O.M., & Malyshko, V.V. (2019). Формування місцевих бюджетів в умовах адміністративно-територіальної реформи в Україні. *Економічні горизонти*, №4(11), С.85–92. URL: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.4\(11\).2019.213496](https://doi.org/10.31499/2616-5236.4(11).2019.213496). (Дата звернення: 27 вересня 2021р.).